БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

1961 ч. ФЕВРАЛЬ 28 ВТОРНИК № 50 (4840).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Джавахарлал НЕРУГА Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чагаазы

МОСКВА, февраль 25. (СЭТА). Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Неруга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев февраль 22-де чагаа чоруткан. Конго Республиканың баштыңы Патрис Лумумбаны база ооң соратниктери Жозеф Окитону болгаш Морис Мполону ханныг өлүрүкчү өзу-биле даажылаан чоруктуг-биле холбаштыр Совет чазактың бодалдарын ол чагаада тайылбырлаан.

Ам чүгле Конгонуң өөнүктери конго улустуң бодунуң хамаарышпас чоруу дээш чөптүг демиселинге кандыг арга-биле дузалап болурун база дагын бодап көөрүнүң дугайында эвес, харын ниитизи-биле Каттышкан Нациялар Организациязынга болгаш ооң келир үезинге хамааржып турар эң калбак айтырыгларны база бодап көөрүнүң эргежок чугулазы тыптып кээп турар-дыр деп, Н. С. Хрущев бижээн.

Чогум-на харын Конгода болуушкуннар болгаш ылангыя премьер-министр Лумумбаны өлүрген чорук ол болуушкуннарга чингине секретарь Хаммаршельд кандыг рольдуг болганының дугайында, черле ниитизи-биле алырга, тайбыңны камгалаар болгаш улустарның эргелерин камгалаар хүлээлгелиг делегей организациязы болур КНО-нуң хевирбүдүжүнге Хаммаршельдиниң ажылчорудулгазы кандыг салдарын чедирип турарының дугайында айтырыгны ыяк көөрүн албадап турар-дыр.

Лумумба болгаш ооң эштери — Конгонуң патриоттары—колониялардыг империалистиг күрүнелерниң сүлчээзинден амы-тынын ышкынганнар деп, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы онзалап демдеглээн.

Ол сүлчээнин алыс үнген дөзүн чугаалавышаан, Патрис Лумумбаны күш-биле өлүрген чорук, херектиң алыс утказы-биле алырга, колонизаторлар болза Лумумба дээрге оларның планнарын боттандырарының оруунда шаптык болуп турар-дыр, конго чазактың баштыны бодунуң чүргүнүң бүрүн хамаарышпас чоруун бельги колонизаторлардан ооң хосталган турарын чедип алырын оралдажып турар-дыр деп чүвени бүзүрел биле бергеш, баш удур шиитпирлеп алган үүлү болуп турар деп, Н. С. Хрущев бижээн.

Мында чүвениң ужуру Хаммаршельдиниң бодунда эвес болбайн аан, чүвениң ужуру болза, боттарының тура-соруун аңаа күүсеттирип ап турар кижилерде, чүвениң ужуру болза, колония чораан, хамаарышпас чорукту алган чурттарның улустарын мурнуку хевээр-ле дарлаарын болгаш мөлчүүрүн күзеп турар монополистерниң — колонизаторларның политиказында болуп турар дээрзин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы онзалап демдеглээн.

Колонизаторлар болза оларга мөлчүттүрген улустарга боттарының тергиделиниң мурнундагы, эң-не дерзин хевирлерин—чагдынчак болгаш ылавыаттынган хевирлер-биле ам солуурун кызыдып турар дээрзин Н. С. Хрущев айыткан. Олар болза чалча кижилерни дамчыштыр хөдөлбишаан, чагдынып турарлар деп, Н. С. Хрущев айтып турар.

Бодунуң хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар конго улуска удур колонизаторлар идепкейлиг шавышкынны калбартканнар деп, Совет чазактың баштыны айыткан. Конго Республиканың шылгарангай удуртукчуларын араатанзыг өзу-биле өлүргени КНО-нуң күүседикчи аппарадының бажыңга империалистерниң болгаш колонизаторларның чалчазы турар ындыг байдалды черле болдурар арга чогун шуут көргүскен.

Лумумбаны «дезе берген» деп каржы нүгүл хамаарышпас Конго Республикага болгаш ооң удуртукчуларынга хамаарыштыр Хаммаршельдиниң оор-дээрбечи үүлгедиглери-биле шуут холбаалыг болуп турар деп Н. С. Хрущев медеглээн. «Бир эвес алыс утказы-биле арыг чугаалаар чүве болза, Лумумбаны Хаммаршельд өлүрген. Өлүрүкчү дээрге чүгле бижекти азы хол боозун тудуп турган кижи эвес, харын кол өлүрүкчү дээрге демги өлүрүкчүнүң холунга боону тутсуп берген кижи болур-ла болгай» деп, Н. С. Хрущевтүң чагаазында чугаалап турар.

Хаммаршельдиниң Конгога бүгүле шугуму эгезинден ужунга үндүрле конго улустуң эрге-ажыктарын чүдек-бужар өзу-биле садарының, КНО-нуң принциптерин база кижизиг болгаш ак-сеткилдиг болурунуң турза чогуур норма-чижектерин дорамчыларының шугуму болган деп, чагаада айтып турар. КНО-нуң деткимчези-биле болган хоратан чорук-биле эптежип шыдавас бис, КНО-нуң чиигине секретары чүдек-бужар өлүрүкчү чорук-биле бодун бужарттаткан ындыг кижи болуп турары-биле эптежип шыдавас бис деп, ССРЭ-ниң Министрлер Даргазы медеглээн.

«Соок дайынны» улам-на кедеретпес төлээде, «изиг» дайынны болдурбас төлээде, КНО-нуң тургузуун эде организастаар херек деп, Совет чазактың баштыны онзалап демдеглээн.

Совет чазактың бо айтырыгның талазы-биле өрткен чылдың сентябрьда КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга тайылбырлаттынган туружун Н. С. Хрущев сагындырып турар. ССРЭ-ниң саналы болза, КНО-га чангыс эвес, а үш секретарь турып, оларның тус бүрүзү амгы үеде чурттарның делегейде тургустунган үш бөлүктөриниң бирээзин-не: барын талакы күрүнелерниң шериг блоктарының киржикчилери күрүнелерни, социалистиг күрүнелерни болгаш нейтралдыг чурттарны төлээлээн турарын көрүп турар.

Ындыг байдалдыг тургузуг турда, бөлүк бүрүзү КНО-га хүлээп алдынып турар шиитпирлерниң шынарбүдүжүнге бир дөмей аргалыг салдарны чедирип болур ийик, ынчангаш ол шиитпирлер КНО-да кирип турар чурттарның ол үш бөлүктериниң кайы-бирээзинин эрге-ажыктарына удур угланмаан турар ийик деп, чагаада айтып турар.

Ам дээрге империалистиг күрүнелер болза КНО-ну социалистиг чурттарга удур, колониалдыг хамаарылгадан хосталган болгаш нейтралдыг политиканы чорударының оруунда туруп алган чурттарга удур ажыглаары ораалдажып турар деп, Н. С. Хрущев бижээн. Ындыг шугум тайбыңның хөрээнге ондактыг үржүктарлыг болуп, кижи төрелгетинин делегейинің үшкү дайынының айыылының мурнунга тургускаш, чидигленишкинни дээди чергезинге чедирип чадап чок-даа бол, ол шугум буурап дүжүүшкүнге таваржыр дээр бүзүрелин Н. С. Хрущев илергейлээн.

Ол угланыышкынга болуушкуннарның калбарар аргазын болдурбазының эргежок чугулазын барымдаалаш, Совет чазак харын КНО-ну чөптүг үндезиннерге эде организастаар дугайында саналды киирип турар. Ам колонизаторларның эвилели Конгога боттарының күжүн шенеп турарлар — конгочулардан чашпаачы чалча кижилерниң дузазы-биле ол мурнундагы колонияны Бельгияга эгидип бээрин база дагын күзеп турарлар. Колонизаторларның үүлгедиглеринге улустарның хосталгазының болгаш хамаарышпас чоруунуң өзулуг өөнүктериниң сырый каттыжыышкының удурланыштыр тургузарынче ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы кыйгырып турар.

Ам чүгле Бельгияга хамаарыштыр хемчеглер четпес.

Конгонуң хамаарышпас чоруунуң эрге-ажыктары КНО-нуң эрге-ажыктары-биле бир дөмей, «Конгода акция» дижир чүвени эң дүрген соксадырын болгаш бодунуң иштики херектерин боду шиитпирлээр аргаары конго улуска бээр төлээде, оортан бүгү даштыкы шериглерни үндүрерин негеп турар деп түүнелди ССРЭ-ниң чазаа кылган.

Конгога тайбын, корум-чурум болгаш ыржым-шөлээн чорук тергиидээн турар төлээде, хамыктың мурнунда, ол чурттуң чонун даштыкы холгаарлаашкынның бүгү хевирлеринден адырар база Патрис Лумумбаның салгакчызы—Антуан Гизенга баштаан ол чурттуң дүрүм өзугаар чазаанга дузаны болгаш деткимчени көргүзер херек деп, Н. С. Хрущев бижээн. Конго Республиканың тайбыңын, корум-чурумун, чаңгыс-эвин, хоойлу-дүрүмүн болгаш бүдүн турар чоруун катап тургузар төлээде, конго улуска болгаш ооң дүрүм өзугаар чазаанга Совет чазак Конго Республикага найыралдыг өске-даа күрүнелер-биле кады дуза көргүзеринге белен деп, Н. С. Хрущев медеглээн.

Колонизаторларның агрессиязындан Конгону чарып алырынче болгаш чурттуң хамаарышпас чоруун катап тургузарынче угланган хемчеглерни боттандырарына Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирибиле дүүштүр шериглерин Конгоже чорудуп турган африка күрүнелериниң төлээлекчилериниң комиссияны тургузары база дузалаар ийик. Агрессорларны үндүрер, даштыкы холгаарлаашкынның бүгү хевирлерин соксадыр талазы-биле хемчеглерни база Конгонуң парламентизиниң болгаш чазаанның өй-тавында ажылдаарына таарымчалыг байдалдарны тургузарын чурттуң Антуан Гизенга баштаан дүрүм өзугаар чазаа-биле долу харылзаалыг хайгааразары ол комиссияның сорулгазынга кирип болур ийик деп, Н. С. Хрущев айтып турар.

«КНО-нуң шиитпирлерин Бельгияның талазындан будуллуруп үрээр чорукту соксадыр. КНО болза Бельгияның Конгода үүлгедиглерин шиитпирлиг буруу шавар болгаш Бельгияны агрессор кылдыр көргеш, КНО-нуң Уставында көрдүнген чогуур хемчеглерни ажыглаар ужурлуг» деп кыйгырыг Н. С. Хрущевтүң чагаазында кирип турар.

Лумумбаны өлүрген чорук бүгүле үүлдерни барымдаалап алырга, Чомбениң болгаш Мобутунуң дээрбечилериниң Конгонуң бүгү патриотчу күштеринге удур дайынзырак халдаашкынының эгелээринге медээ болганы-биле холбаштыр, чаа хоратан чоруктардан конго улусту камгалап ап болгу дег хемчеглерни алырының эргежок чугулазы тыптып келип турар. Чүгле чаңгыс боттуг чепсек бар, ол үүл дээрге, Чомбени болгаш Мобутуну дораан тудуп хоругдаары болгаш оларны судка бээри, оларның дээрбечилериниң чепсээн дүжүрери, а ол ышкаш агрессорларны Конгодан үндүрери болур деп, Н. С. Хрущев медеглээн.

Совет чазактың баштыңының чагаазының түүнелинде онзалап демдеглээни болза, «улуг күрүнелер өскениң херектеринге холгаарлаашкындан болгаш өске чурттарның хосталгазының боой тудукчуларының ролюнга кириксээр ораалдажышкыннардан ойталап, харын боттарының күжениишкиннерин улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырын чедип алырынче, делегейниң эң чугула айтырыгларын, бирги эзлчегде, чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыгларын дугуржуушкуннуг шиитпирлээринче мөөнүүр ужурлуг. Совет чазак болза, коргудуп, сүртедир чорук дээш эвес, харын күрүне бүрүзүнүң бот-эргезин шыңгыы хүндүлээри болгаш кайы-кайызының эргеажыктарын боттуг барымдаалары дээш туржуп турар».

Индияның Премьер-Министри Джавахарлал Неруга бодунуң чагаазынга Н. С. Хрущев ийи чурттарның чазактары Конго Республиканың хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарының хөрээнге боттарының күжениишкиннерин каттыштырар деп идегелин илергейлээн.

Азияның, Африканың, Европаның болгаш Латин Американың күрүнелериниң азы өске-даа чурттарының чазактарының баштыңнарынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы ол-ла хүн база чагаалар чоруткан.

Байырлыг чагаалар солушкан

СЭКП ТК-ның Бирги Секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Д. И. Брежнев социалистиг тургузуушкунга болгаш бүгү-ниити тайбыны быжыглаар дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерни акы-дунма моол улуска күзээн.

Н. С. Хрущев, Л. И. Брежнев ССРЭ биле МАР-ның аразында найырал болгаш кайы-кайызынга дузалажылга дугайында Керээге база экономиктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага ат салган хүнүнден бээр 15 чыл болган ою-биле холбаштыр байырлыг чагааны Моолдуң Араттын Революстуг Партиязының ТК-зының Бирги секретары болгаш МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбалга болгаш МАР-ның Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбуга чоруткан.

Ол төөгүлүг документилер ССРЭ биле МАР-ның аразында ол чаңчыл болган найыралдыг харылзааларны улам күштүү-биле быжыглаан болгаш бодунуң аажок улуг амыдыралчы күжүн эткен чылдарның дургузунда практика кырынга көргүскен дээрзин байырлыг чагадда чугаалап турар.

Кайгамчыктыг хүннүң ою-биле холбаштыр Ю. Цеденбал биле Ж. Самбу Н. С. Хрущевка болгаш Л. И. Брежневке байырлыг чагаа чоруткан. Коммунистиг тургузуушкунуң хөрээнге, улустар аразынга тайбыңны болгаш найыралды быжыглаар дээш демиселге улам ынайгы чайыннанчак чедиишкиннерни чедип алырын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, ССРЭ-ниң чазаанга болгаш бүгү маадырлыг совет улуска моол-совет найыралдың байырлалының өөрүшкүлүг хүнүнде күзээнин ол чагаазында олар чугаалап турар.

Байырлыг чагаада чугаалап турары болза, МАР биле ССРЭ-ниң аразында найырал болгаш кайы-кайызынга дузалажылга дугайында Керээ, а ол ышкаш экономиктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылга дугайында дугуржулга моол болгаш совет улустарның аразынга марксизм-ленинизмниң улуг принциптеринге үндезилеттинген өзулуг интернационалчы акы-дунмалышкы найыралдың болгаш бүгү талалыг сырый кады ажылдажылганың чайыннанчак демдээ болган.

ССРЭ биле МАР-ның аразында найырал болгаш кайы-кайызынга дузалажылга дугайында Керээниң 15 чыл ою-биле холбаштыр байырлыг телеграммаларны ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко биле МАР-ның Даштыкы херектер министри П. Шагдарсүрэн база солушканнар.

(СЭТА).

КАНДИДАТТАР БОТТАРЫНЫҢ СОҢГУКЧУЛАРЫНДА

Оларга чугула чагыглар

Область Совединге соңгулдалар чорудар талазы-биле Аксы-Барлыктың соңгулда округундан депшиттирген кандидат, «Барлык» совхозтуң мурнакчы саанчызы Куулар Хажыт-биле ужуражыышкын хуралынга санал берген соңгукчулар совхозтуң ажыл-агыйын сайзырадырынче угланган чугула айтырыгларны чугаалап турганнар. Совхозтуң Барлык шөлүн бо чылын суггат-биле хандырар төлээде, районнуң суг ажылагый черииң ажылын улам-на экижидер, совхоз төвүнден ыракта чурттап турар малчыңарның амыдырал-чуртталгазынче кичээнгейин улгаттырарын олар онзалап айытканнар.

Барлык шөлү улуг, делгем. Аңаа „кукуруза, тараа болгаш өске-даа культураларны бо чылын улам-на көөдүдир тарыыры көрдүнген. Ынчангаш бо делгем шөлден алыр дүжүтке бир кол үүл—суггат болур ужурлуг. Бо айтырыгны Барыын-Хемчик районнуң удуртукчулары, совхозтуң директциязы чугулалап көөрү соңгаарлаттынмас айтырыг болур.

1961 МАРТ 5 воскресенье

Чер-чер Советтериниң соңгулдаларже хүрү

ШУПТУ СОҢГУЛДАЛАРЖЕ!

Өөрүшкүзүн илергейлеп...

Облпотребсоюзтуң клубунга соңгукчулар долдур олурушкан. Боттарының депшидип үндүрген кандидаттары—Октябрьскийниң № 9 соңгулда округундан область Совединің депутадынга кандидат А. С. Красовская болгаш Кызыл хоорай Совединге—Т. Д. Чимба, Е. Т. Танова, Д. Д. Юсупов, Б. С. Маады олар-биле ужуражыышкын хуралын эрттирген.

Кызыл хоорайның ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуң моон соңгаар улам-на сайзырадыр херекке боттарының үлүг-хуузун кириштирип, эки ажылдаарын соңгукчулар кандидаттарга чагып, хүлээндирип турганнар. Хоорайда уруглар яслилери болгаш садтары чедишпейн турар, ынчангаш оларның тудуун калбартыры чугула деп, соңгукчу эш Колматова чугаалаан. Эш Макаренко сөс алгаш, хоорайда культура албан черлериниң четпес ажылын шугүмчүлеп, ылангыя облпотребсоюзтуң АТК-зының клубунуң багай ажылын демдеглээн. Хуралга чүве чугаалаш, депутаттарга кандидаттар соңгукчуларның оларга бедик идегелин төлептиг күүседирин хүлээнип, даандырган ажыл-херек дээш түткүлдүг ажылдаарын чугаалап турганнар.

Ужуражыышкын хуралынга СЭКП обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока чүве чугаалаан. Тываның ажылчы чоннарының чаагай амыдыралы дээш партия болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынын, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин күүседир херекке областың мурнунда тургустунуп турар чугула сорулгаларның дугайын ол чугаалаан. Бо ажыл-херекти боттандырып чорударынга ажылчы чоннар бот-идепкейжи, мурнакчы киржир ужурлуг.

Хөй кижи киржикчилиг бо ужуражыышкын хуралынга соңгукчулар өөрүшкүлүг сеткил-сагыжын илергейлеп, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаашкының бээри-биле бүгү соңгукчуларны кыйырган.

Кандидат хүлээнген

— Бистиң депшиткен кандидадывыс мал эмчизи эш Белек-Донгаковнаны эки билир болгай бис. Ол мал ажылын сайзырадыр, малдың хоралыг аарыглары-биле демисежир дээш кызымаккай ажылдап турар. Кая-даа—фермаларга, малчын аалдарга ол бо-ла хап чеде берген, оларга дузалаан турар...—деп, область Совединиң депутадының кандидадынга бүзүреттирген эш Шыдыраа чугаалаан.

Бо чылын Бай-Талга тудуп эгелээр 75 орунныг чаа интернаттың тулуун акша болгаш дериг-херекледдер-биле хандырарынга дуза көргүзерин кандидаттан дилеп, чагыг кылганнар. Ужуражылга хуралынга санал берген эш Авыр-оол магазинде аргытлыг хептер аймаа, чиик өртектиг пөстер болган-на чок үзүктели берген турар, ынчангаш оларны эккелдирип турарын база мал, кижи эмнелгелеринде чок болуп турар чамдык чугула эмнер-биле хандырарын айыткан. Ол ышкаш чугула чагыгларны соңгукчулар кандидадынга чугаалап турганнар.

Область Совединге соңгулдалар талазы-биле Бай-Талдың № 25 соңгулда округундан депшиттирген, область Совединиң депутадынга кандидат эш Хертек Белек Донгаковна соңгукчуларның аңаа даандырган чагыгларын күүседири дээш түткүлдүг ажылдаарын хүлээнген.

НЕГЕЛДЕНИ КҮҮСЕДИР

Эрзин район Совединин депутадының кандидады, райкүүскомнуң секретары эш С. Сарыгбан-биле округтуң соңгукчуларының ужуражыышкын хуралынга соңгукчулар райкүүскомнуң депутаттар-биле кошкак ажылдап келгенин шыңгыызы-биле шугүмчүлээннер. Райкүүском өрткен соңгулдалардан бээр депутаттарның чагыгларны күүседир дээш келгенин доктаамал хынаваан, оларга четпес дузалашкан. Ынчангаш олар район төвүнүң чаагайжыдылгазынче улуг кичээнгейни салырын, суурга база бир садыгны ажыдарын болгаш өске-даа чагыгларны бергеннер.

Ол ышкаш, район төвүнде соңгулда округтарының ажыы-биле депутаттарга кандидаттар-биле ужуражыышкын хуралдарын эрттирген.

Уильям Э. Фостер 80 хар харлаан

МОСКВА. (СЭТА). Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шиитпирлериниң шылгарангай ажылдакчызы, АКШ-тың Коммунистиг партиязының организахчыларының болгаш удуртукчуларының бирээзи Уильям Фостерниң төрүттүнген хүнүнден бээр 80 хар харлаан.

Ол хүнге тураскаал болдурган байырлалдыг хурал СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизмниң институдунга февраль 25-те болган.

Ол хуралды ажыдып тура профессор Г. Д. Обичкиниң демдеглээни болза, 60 ажыг чылдарның дургузунда У. Фостер империалистиг дарлалга болгаш реаксылыг күштерге удур Американың Каттышкан Штаттарының ажылчын аңгызының демисели-биле шуут холбашкан. 40 чыгам чылдарда эш Фостер АКШ-тың Коммунистиг партиязының көскү удуртукчуларының бирээзи болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң ажылдакчызы болуп турар.

Ооң төрүттүнген хүнүн демдеглеп турар үеинде эш Фостер совет кижилериң аразында туруп турарынга өөрүп турар бис, совет кижилер бистиң чуртувустуң шынчы өөнүү болур Фостерге изиг ынакшылдыг деп эш Обичкин чугаалаан.

Эш Фостерниң ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелди Марксизм-ленинизмниң институдунуң директорунуң оралакчызы эш Н. В. Матковский кылган.

Уильям Э. Фостерге тураскааткан делгелге

МОСКВА. (СЭТА). АКШ-тың Коммунистиг партиязының хүндүлүг даргазы—Уильям Фостер 80 хар харлаан. Ооң-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның чанында партияның дээди школазы делгелгени ажыткан. Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчыларының бирээзиниң кайгамчыктыг амыдыралының дугайын фото-чуруктар, номнар, документилер чугаалап турар.

Чоннуң бедик идегели

Область Совединге соңгулдалар чорудар талазы-биле Чадаанның мурнуу талакы № 40 соңгулда округундан депутатка кандидат, облкүүскомнуң даргазының оралакчызы Арсений Артьемевич Козленко-биле соңгукчуларның ужуражыышкынны болуп эткен.

Чадаана АТК-зының ажылдакчызы эш Михайлов сөс алгаш, мынча дээн:

— Чоннуң материалдыг болгаш культурлуг негелделерин хандырарының айтырыглары бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың кичээнгейинің төвүнде туруп турар. Бистиң Чадаана хоорай чыл-бүүр сайзырап, чуртталганың улуг-улуг тудуглары дүргени-биле туттунуп, будуруларе черлери тургустунуп турар-дыр. Бисте тудутта колдуунда-ла ыяшты хөйну хереглеп, а даш болгаш туйбу-биле тудуг кылдайн турар бис. Ол ышкаш, одалгага база-ла хөй ыяшты хереглеп, бөйдустун ыяш байлаан кам чок төтчеглеп турар чоруктар ам-даа чайлаттынмаан. Бора-Оорганың хөмүр дажын ажык арга-биле ажыглаар кылдыр ажыл чорудары-биле «Тыва даг-дугу» комбинаттың эргезинге бергенден бээр хөй айлар эткен. Ынчалза-даа хөмүр даш алдынмайн турар.

Ол ышкаш хөмүр даш тывыжын экижидеринге, Чадаана хоорайга Пионерлер бажыңын, автовокзалды тургузарынга, хоорайның дыштанылга болгаш культура парыгын дерип тургузарынга дуза чедиреринин эш Михайлов депутатка кандидат эш Козленкодан дилээн.

Дараазында санал берген эштер Х. Сүмбүү, А. Базарова, И. Куков, М. Салчак, Б. Күжүгет, Ю. Ковенский болгаш ооң-даа өскелер депутаттың кандидадынга тодаргай чагыгларын киргеннер. Ажылчы чоннуң амыдырал хереглелинге чугула — хлеб заводун тударын, колбаса цегин калбартырын, хоорайның кол кудумчуларын асфальтылаарын, школалар, эмнелге болгаш культура албан черлериниң четкилерин улам калбартырынга, Чадаана хемниң эринге суг ашпас быжыглалдарны тударынга чагыгларны бергеннер.

Соңгукчулар чагып тур

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутаттарынга кандидаттар даараныла комбинадының ажылчыннары эштер К. Д. Палый, Е. П. Васильева, горпонуң №10 магазинининң садыгжызы О. Л. Оржак, пассажирлер АТК-зының чолаачызы И. С. Чернышев болгаш область Совединге депутаттың кандидады, облкүүскомнуң даргазының оралакчызы Н. Н. Коссов боттарының соңгукчулары-биле ужурашканнар.

Депутаттарга кандидаттарның бүзүредикчилери кандидаттарның доңчу биографияларын соңгукчуларга тайылбырлап чугаалаанының соонда, соңгукчулар Совет Конституциянын оларга хандырып берген эргелерин хостуу-биле ажыглап, боттарының кандидаттарынга ажыл-ишчи чагыг өстерин берген чугаалар калбарган. Соңгукчу эштер Плутаев, Калинин, Почеряев, Карлова, Лучихина болгаш ооң-даа өске соңгукчулар сөс ап чүве чугаалаш, хоорайның чөөн талакы кезиниге чунар бажың тударын, уруглар сады ажыдарын, хоорайның кыдыгларынга электри чыыктыгын экижидип, хөй-ниитиниң арыгланыр бажыңнарын тударын, хоорайга орүктарын болгаш кудумчуларның септелгезин экижидерин, база суг ашсын алыр черлерни дүрген кылып ажыдарын болгаш ооң-даа өске хемчеглерни чорударын дилеп, боттарының кандидаттарынга чагыгларын бергеннер.

„Искраның“ агитаторларында

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдаларны бедик деннелге эрттирер дээш Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозта партия организациязының агитаторлары хайныышкынны ажылдап турарлар. Соңгулдаларга белеткелдерниң үезинин агитация ажылының кол утка-шынарын СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлери тодарадып турар. Чер-чер Советтеринге соңгулдаларның болгаш январь Пленумунуң шиитпирлериниң талазы-биле тайылбыр ажылдары Советтеринин болгаш колхозтуң ажылчорудулгазы-биле сырый холбаттынып, ажыл-агый түннелдерин шугүмчүлей көөрүнче, четпестерни илередир болгаш чайладырынче ажылчы чоннарны мобилизастап турар.

Соңгулда мурнунуң агитация ажылынга 41 агитаторларны киириштирген болгаш коммунист бүрүзүнге тускай даалганы берген. Агитатор болгаш коммунист бүрүзү колхозтуң мурнунда турар соңгулаларны ыжы бүрүзүнге чедир тайылбырлаар дээш ажылдап турар. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге үнезедилеттинген, колхоз бүдүрүлгезинин 1961 чылда планын кылган. «Искра» колхоз бо чылын күрүнеге 175 тонна эштi, 210 тонна сүтү, 205 тонна дүктү садарын, саап ийеп бүрүзүнден ортумаа-биле 1600 литр сүттү саап алырын, хой бүрүзүнден 2,3 кг дүктү алырын болгаш ооң-даа өске көргүзүглерни планнаан. Бо соңгулаларны күүседири дээш демиселче бүгү колхозчуларны мобилизастаары, кедөө ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң курлавырларын илередип, ажыглалга киирери — агитаторларның беседа-ларының кол темазы болуп турар.

Соңгулда мурнунуң агитация ажылының бир чугула үези — депутаттарның кандидаттары дээш агитация база калбарган. Агитаторлар депутаттарның кандидаттарын чонга таныштырып, оларның ажыл-амыдыралын тайылбырлап турар. Депутатка кандидаттар-биле ужуражыышкынларны бедик деннелге эрттирериниң белеткелдери эки кыдынган.

Агитаторлар М. Балдан, И. Конгар, М. Мая, Х. Дөлөө оларның ажыдап турары өскелериден черле артык. Олар боттарының участоктарынга доктаамал барып, соңгукчуларның айтырыгларын тодаргай, чиге харылап, соңгукчуларның ажыламыдырал талазы-биле негелде-хереглелдерин эки билип турарлар.

Чер-чер Советтеринге соңгулдалар үезинде агитас-массалыг ажылды мынчаар организастаан чорук соңгулдалар хүнүнге чедишкининг ужуражырынга, январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга, ылангыя СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг ужуражырынга ажылчы чонга эки дузалаары чугаажок.

СОҢГУЛДАЛАР ХҮНҮ

Соңгулдаларга белеткелдиң эң-не харыысалгалыг болгаш шиитпирлиг үези — соңгулдаларың хүнүнге бүгү тала-биле белеткенири болур.

Чер-чер Советтеринге соңгулдалар дугайында Дүрүмү өзугаар, бадылаашкыннарны соңгулдаларның хүнүнде эртенгинин 6 шактан эгелээш, дүнекинин 12 шакка чедир чорудар. «Бадылаар эргенің шыныылгазын» алган соңгукчулар соңгулда участогунга чедип кээп болур төлээде, бадылаашкынны үстүнде айытынган шактан эртеде соксадып каап канчап-даа болбас.

Бадылаашкыннар эгелээринин мурнунда участоктуң соңгулда комиссиязының даргазы, комиссияның кежигүннери көрүп турда соңгулда харжактарын хынап көөр болгаш оларны хаттылаш, комиссияның таңмазы-биле чуктап таңмалаар, база соңгукчуларның доктаттынган форма өзугаар тургустунган даңзызының онча-чечезин хынап көөр. Ол даңзыны, ол ышкаш, соңгукчуларның санынга четчир бюллетеньнерни участоктуң соңгулда комиссиязы баш бурунгаар алган турар ужурлуг.

Соңгулдаларның хүнүнде соңгулда комиссияларының ажылы тода эки чоруттунган турарын хандырар төлээде, комиссия кежигүннериндеким бюллетеньнер бээрин, соңгукчуларның даңзызынга кым демдеглелдырын, соңгукчуларның айтырыгларынга харыыларны болгаш тайылбырларны бээрин баш бурунгаар онзалап таарыштырып алыр херек. Соңгулдалар болурунун мурнуу чарыында 2—3 хонук бурунгаар участоктуң соңгулда комиссиязының даргазы чүгле участоктуң беленин эвес, харын база комиссияның кежигүннери болгаш аңаа дузалажыры-биле киириштирген активчилер соңгулдаларның хүнүнде күүседир хүлээлгелерин чогум кайы хире эки билирин хынаары эргежок чугула.

Бадылаашкыннарның чорун турары бажыңга корум-чурумну харыылаар участок комиссиязының даргазы болза бюллетеньнер. берип турда улуг эзлчегни болдурбас, бюллетеньнер алырда соңгукчулар кымга баарын дүрген тып алтар, комиссияның кежигүннери соңгукчуларның фамилияларын даңзыдан саат чокка тып ап турар кылдыр, ажылды шак ынчаар организастаар хүлээлгелиг.

Ооң ыңай, чер-чер Советтериниң күүскомнары болгаш участоктарының соңгулда комиссиялары бадылаашкын болуп турар черге кээп шыдавас кырганнарны, инвалидтери болгаш аарыг кижилерни баш бурунгаар илередип билип алган турар болгаш соңгулдаларның хүнүнде, чок-ла болза, оларга барган бадылаашкынын алыры-биле, чок-ла болза, участокка эккеп бадыладырыбиле участок комиссиязын транспорт-биле хандырары баш бурунгаар ыяк кылдыр планнаттынган, ону харыылаар кижилер онаатынган турар ужурлуг.

Соңгулда хүнүнүң бо харыысалгалыг хүнүнде ажылдаарынга эргежок чугула бүгү үүлдер: бадылаашкыннар болуп турар бажыңга чырыткы, оттулар үүл, стол, сандайлар, саазын, карандаш, үжүк, будук дээш ооң-даа өске дериг-херекледдер ам бо артыкан хүннерде бүрүн четче хандыртынган турар ужурлуг. Бо бүгүнү Советтериниң күүскомнарының баш бурунгаар чогаадып, бадылаан хемчеглерин өзугаар четчелеп хандырар.

Чер-чер Советтеринге соңгулдалар дугайында Дүрүмү өзугаар, дүнекинин 12 шакта участоктуң соңгулда комиссиязының даргазы бадылаашкынны доозулган деп чарлаар. Участок комиссиязы соңгулда харжактарын ажыткаш, депутаттарга кандидаттар дээш берген бадылаашкыннарны санап эгелээр. Саваашкынны дооскан соонда участоктуң соңгулда комиссиязы бадылаашкынның түүнелдериниң дугайында протоколду округ бүрүзүнүң ажыы-биле ийи-ийи хуу кылдыр бижиир. Протоколдарның бир хуузун чогуур округ комиссиязынче чорудар, а бир хуузун комиссияның бүгү херектери-биле кады чогуур Советтиң күүскомунга дужаап бээр.

Участоктарның соңгулда комиссияларының протоколдарынга үндезилээш, округтарның соңгулда комиссиялары бадылаашкыннарны санааш, соңгулдаларның түүнелдерин округтарның ажыы-биле үндүрер. Округтуң соңгулда комиссиязының протоколун база-ла ийи хуу кылдыр бижиир: ооң бир хуузун округ комиссиязынче чорудар, а бир хуузун комиссияның бүгү херектери-биле кады чогуур Советтиң күүскомунга дужаап бээр.

Бадылаашкыннарның кол хөй нуруузун, тодаргайларга, округка берген бүгү бадылаашкыннарның чартыыдан хөйү болгаш күштүг деп санаттынган бадылаашкынны алган кандидатты депутатка соңгуттурган деп саналар. Чер-чер Советтериниң депутаттарынга эвилелдешкен азы автономнуг республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң бадылаан хевириге соңгуттурганының дугайында шынзылганы Советтерге соңгулдалар талазы-биле тус-тус округтар комиссиялары тыпсыр.

ДЕПУТАТТАРГА БИСТИҢ КАНДИДАТТАРЫВЫС

Эки ажыл үнеледир

Чеди чыл мурнунда, «Ленинчи орук» колхозтуң баштаар чери, ында партия организациязы колхозтуң мал ажылын шырак ажылдакчылар-биле быжыглаар сорулга-биле ынаар коммунистерни болгаш комсомолчуларны чорудуп эгелээн. Оны бир дугаарында-ла деткип, мал ажылынче эки-тура-биле барганнарның биреези коммунист Иван Шарбин болган.

Оон бөөр-ле ол инек кадарын келген. 1959—1960 ажыл-агый чылында ол бодунга быжыглаттынган чеден ажыг аныяк инектерни кыжын чаңгыс-даа хорамча чокка, күштүг, семис кылдыр кыш ажырбышаан, чайгы үеде Чинге-Хемде эн эки одарларлыг, суггаттыг чайлагга семиртип чайлаан. Оон түнелинде бир баш инек бүрүзүнге онаштыр, хонукта ортумаа-биле 900 грамм семиртилгени чедип алган.

Бо кыжын Шарбинге 97 аныяк инектерни хүлээдип бөрген. Олар ам дээрезинде шупшузу боос. Келир үеде оларның сүткүрү, чаш төлүүн менди, кадык-шыырак өзүлделиг болуру оларның кышкы ажаалдазын экижиткенинден улуу-биле хамааржыр. Ам Иван Багай-оолович кадайы Килик Чинчикей-биле кады Шан деп черде кыштааңда амыр-дыжын харамнанмайн ажылдап турар. Инектерининг кышкы одарын эрткен күстен бөөр каш удаа солаан, боос инектерге сигенни хүн бүрү берип, немелде чем-биле чемгерип келген. Инектерининг чамдызы удавас төрүп эгелээр. Чаш бызаларны хүлээп алыр кажаазы-даа, чеми-даа белен.

Эки ажыл — үнеледир, эки эш — мактаттырар чүве болгай, ам болур сонгулдаларга Иван Багай-оолович Шарбин — Каа-Хем район Советининг депутадынга кандидат. Бөдүүн ажыл ишчи кадарчыга ленинчи-орукчуларның чаңгыс күзел-соруу, бедик идегели ындыг болган.

В. БЫШТАК-ООЛ.

Малчыннарның кандидады

Бо чылын хар улуг дүшкен, чамдык черлерде 40 сантиметр чедир чагган. Кышка хынамчалыг, ылаңгыя малга кажааларны таарымчалыг, мал чемнерин четчир кылдыр белеткеп алырга—бойдустуң кандыг-даа бергелери коргуш чок дээрзин «Совет Россия» колхозтуң малчыннары улам-на бүзүреп турар. Бистиң малывыстың амгы байдалы эки.

Малдың арып баскыраарын болдурбас сорулга-биле элээн каш коданнарда шээр малды база өске-даа чамдык малдарны тургузу сигеннеди-деп, немелде чемнерни берип турар. Белеткеп алганывыс чем курлавыры ам-даа арбын.

СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң шиитпирлерин боттандырбышаан, мал ажылында мурнакчы үлегерни илередип турар кижилер бисте хөй. Маңаа хойжу эш Кенденнинг ажылын чижек кылдыр көргүзүп болур.

Монгуш Кенден зооветеринарияның бөдүүн аргаларын шингээтпишаан, бодунуң арга-мергежилин элээн каш чылдарда хөй ажылынга көргүзүп турар. Семис малдың төлү боткур, продуктулуу база бедик болуру билдингир. Эрткен чылын чурт хойларының бирээзинден-не ол 2 килограмм 100 грамм дүктү алган. Бо чылын 2,7 кг дүктү алырынга малчын бүзүрелдиг ажылдап турар.

Малчынның кыштаа үлегерлиг: девискээри арыг-шевер, мал чеми курлавырлыг.

Монгуш Кенденнинг коданындан бо хүннерге чедир төрүттүнген 220 хураганнар шупту менди. Төрүүр 100 хойга онаштыр 115 хураганнарны өстүрер дээн хүлээлгезин малчын күүседип шыдаар. Оон аксеткилдиг күш-ажылын, хөй-ниитичи мөзү шынарын көргеш, колхозчуларның ниити хуралындан Монгуш Кенденни Таңды район Советининг депутадынга кандидат кылдыр чаңгыс эп-сеткилдиг депшиткен.

К. КАНЧЫЫР-ООЛ.

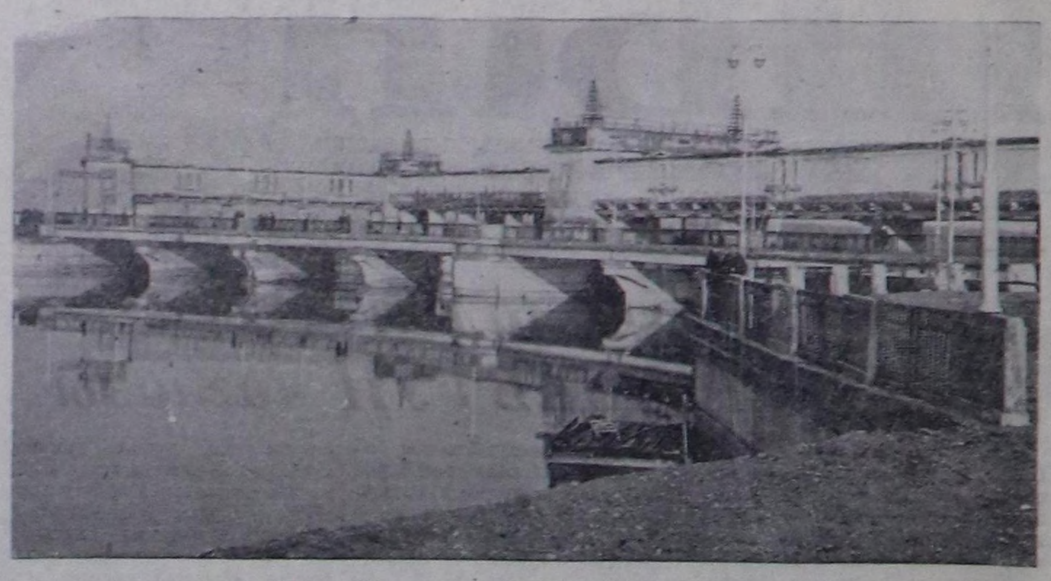

СОҢГУ-ОСЕТИН АССР. Терек-Кум магистраль канал болза, Ногай ховуну болгаш суг чок Кара черни сугжудар болгаш суттарар талазы-биле улуг программаның бирги звенозу болур.

Чурукта: Каналдың дөзүнүң дериишкини—Моздок чоогунда Терек хемде плотина.

Фото **Ф. Якимовтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Чоннуң идегелинде

Үдүүне Кылыноловна Ооржак — колхоз бүдүүлгезинин ажыл-ишчи болгаш алыс перспективтиг ажылдакчызы. Ол, өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң саанчызы. Үдүүне Кылыноловна болза чүгле бодунуң районунуң эвес, харын областың мурнакчы саанчыларының бирээзи. Алды чыл иштинде ол саанчылап ажылдап келген. Ол үеник дургузунда ниитизи 71 мун 981 килограмм сүттү, азы чыл бүрүзүнделе ортумаа-биле 11 мун 830 килограмм сүттү Төрөөн чүртүнга саап киргген.

Үдүүне Ооржак 1960 чылда сүт саалдазының эки түнелдерин чедип алган. Бодунга быжыглаттынган саар инек бүрүзүнден-не ол 1550 килограмм сүттү саап алган. Мал ажылынга бодунуң арга-дуржулгазын улам-на бедитпишаан, инек малдың бедик продуктулуг болурун чедип алыр дээш, Үдүүне Ооржак моган чок демисежип турар. Малдың чемин ферма ажылдакчылары боттары белеткеп алыр талазы-биле организакчы ажылды ол чорудуп турар. Бодунуң ажылдап турары ферманың саанчылары-биле кады, эрткен чылын 136 тонна сигенни болгаш 86 тонна салосту белеткээн.

Үдүүне Кылыноловна бодунуң төрөөн колхозунуң хөй-ниити амыдыралынга база-ла идепкейлиг киржип турар. Дуржулгалыг саанчы, комсомолчу Үдүүне Ооржак бодунуң бүдүүлгечи болгаш хөй-ниитичи эки ажылы-биле чүгле бодунуң колхозчуларының эвес, харын база районнуң ажылчы чоннуң бедик хүндүткелин болгаш ынакшылын чедип алган. Саглы көдээ Советтиң ажылчы чону Ооржакты Өвүр район Советининг депутадынга ийи удаа сонгаан, а ам ону Тыва область Советининг депутадының кандидадынга депшиткеннер.

Үдүүне Кылыноловна Ооржак арат чоннуң ол бедик идегелин моон-даа сонгаар шынзыдып шыдаар.

П. САМОРОКОВ.

Ооң адын тараажылар адаан

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозтуң № 1 хову бригадазының тараажылары район Советинге депутаттың кандидадын депшидип турда, хову ажылдакчызы М. Кызыл-оол сес алгэш, мынча дээн:

— Район Советининг депутадынга кандидат кылдыр бистиң эживис Очур-оол Монгушту депшидер саналдыг мен, эштер. Эш Очур-оол бистиң хову бригадазынга он ажыг чылдарда ажылдап келди, хүнде бүдүн чартык норманы күүседип турар, черле ынчаш, төлептиг эш, мурнакчы тараажы чүве...

Оон саналынга өскелер-даа чаңгыс күзел-сорук-биле каттышканнар. Оларның идегели чүге бо хире улуг болганы?

Ол 1951 чылдан бөөр хову бригадазынга мурнакчы ажылдап, күрүнеге, төрөөн колхозунга эки шынарлыг хөй тараазы өстүрүп бөөр дээш демиселдиг бирги одуруунга туржуп келген. Монгуш Данзынович бодунга быжыглаан тарыла шөлдерининг часкы, чайгы ажаалдазын чыл бүрү экижидип келген. Үнүшдүжүт багай, кандаашкынныг болган 1959—1960 чылдарда безин гектар бүрүзүнден 10—20 центнер дужүттү ажаап алырын хандырган.

Партия кежигүнүнге кандидат эш Очур-оол хөй-ниитининг ажылынга идепкейлиглернинг бирээзи. Ол 1959 чылдан бөөр Ак-Туруг көдээ Советининг депутады болуп, ук хүлээлгезин төлептиг күүседип келген.

Депутат чоннуң идегелин ынчаар чаалап албышаан, район Советинге депутаттың кандидадынга ам база катап депшиттирген.

Д. МОНГУШ.

Чурукта: Ү. К. Ооржак.

Бистиң чамдык депутаттарывыска чон улуг идеген, оларны депутаттың кандидадынга база катап депшидип үндүрүп турары кончуг өскүүлүг. Өвүр районнуң Солчурда кижи эмнелгезинин эргелекчизи Куулар Надя чоннуң кадыы дээш үлегерлиг ажылдап турар. Оон ажылын үнелеп көргеш, ону район Советининг депутадының кандидадынга ам база катап депшиткен. Оон эргелекчилеп турар эмнелгезинин ажылы эки.

Чурукта: эмчи Куулар Надя.
Сөзү болгаш фотозу **А. Тановтуу.**

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозтуң мурнакчы саанчызы Хуурак Анна эрткен чылын бодунга быжыглаттынган инек бүрүзүнден 1536 кг сүттү саап ап, төрөөн колхозунуң күрүнеге сүт садар талазы-биле хүлээлгезинге бодунуң үлүүн ынчаар киириштирген.

Саанчыны оон чаңгыс чер чүрттүлары область Советининг депутадының кандидадынга депшидип, оон адын чаңгыс күзел-сорук-биле адаанар.

Чурукта: Хуурак Анна.

Бо чурукта — Үрбүн чеди чыл школазының башкызы Хертек Серин. Ол хөй чылдарда ажылдап, өөренмичилер ортузунга өөредилге-кижизидилге ажылдарны чорударынга мергежилдиг башкы. Бодунуң башкылап турар клазының өөренмичилеринге быжыг билигни берип турар. Оон үлегерлиг ажылын «Найырал» колхозтуң колхозчулары бедии-биле үнелеп, ону Чаа-Хөл район Советининг депутадының кандидадынга төлептиг кижизи кылдыр адаанар.

Сөзү болгаш фотолары

С. Дувактыы.

САДЫГ АЖЫЛЫНГА ЧАА АРГАЛАР ДЭЭШ

Таңды районнуң хереглекчилер кооперациязының ажылдакчылары эрткен чылда чоруткан ажылдарының талазы-биле эки түнелдерни чедип ап, обласка бирги черни чаалап алган. Биске ындыг чедиишкиннер кайын келгенил? Бистиң ажылывыста чаа, мурнакчы кандыг арга-дуржулгалар барыл?

Ажылда бир кол чедиишкинниг болган талазы болза, районнуң девискээринге садыг четкилерин улам-на калбартканы болур. Эрткен чылын үш тускайжыткан (дыштаныр хүну чок, садыгжылары солчуп турган ажылдаар) магазиннерни, бир делгем чаа столованы ажыглалга киирген бис. Оларны ажытканы бараан саарылгазын көвүдеткен болгаш чонну аъш-чем-биле үзүктел чок хандырарын экижиткен. Бодунуң ажылынга улуг чедиишкиннерни чедип ап келген сес магазиннерни ийи ээлчегге ажылдаар кылдыр база таарыштыр тургускан. Оларның садыгжылары солчуп, дыштанылга хүннери болгаш чапсар чокка ажылдап турарлар.

Эрткен чылын районнуң баштаар чериниң-даа, бүү хуучулар төлээлекчилериниң-даа хуралдарынга бараан саарылгазын көвүдириниң мурнакчы аргаларын калбаа-биле ажыглаарының чугулазының дугайын чугаалажып турган. Часкы, күскү хову ажылдарының үезинде районнуң тос бригадаларынга чем чедирип бөөр чурумну тургускан бис. Бо болза комбайннарның, тракторларның ажылдавайн, анаа турар чоруун элээн кызырган болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиринге ажыктыг болган. Чүгле хову бригадаларын кезип чорааш бистиң садыгжыларывыс чонга эрги акша-биле 600 ажыг мун рубльдин бараннарын саарып саткан. Мындыг аргаларның ачызында, районо чылдың бараан саарылгазының планын декабрьның 10-да күүседир аргалыг болган. Ол-ла үеде бараан саарылгазы, 1959 чыл-биле деңнээрге, оон 14,5 хуу көвүдээн.

Бистиң районнуң садыг четкилеринге чоннуң киирип турган негелделерин болгаш хомудалырын алгаш көөрге, бараан аймаанга хереглеллери улам-на көвүдеп турар. Дүктен кылган янзы-бүрү хеп аймаан, даараглыг кылыгларны, кондитер кылыглыг бараннарны, колбасаны, чадаг терге, мотоцикл болгаш өске-даа чүүлдерни садып ап, ам-даа хереглел кооперациязын дамчыштыр чагыдып турары сан талазы-биле өскен. Районнуң улетпүр комбинадының кылып үндүрүп турары ыяштан кылган эт-хереклеллерни ажылчы чоннар хөйү-биле садып ап келген. Чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр садып тараткан бараан аймаа 1620 рубль четкенин ап көөрге, хереглекчилерниң акша орулгазының дүргени-биле өзүп турарын айтып турар.

Садыг ажылында бир чедиишкиннинг чүүл—садыгжы кадрларның ажылга мергежилинин бедээни, оларның ак-сеткилдиг ажылдап турары болур. Раймагтың эргелекчизи Шамонина, садыгжылар Белоусова, Семенова, Иконникова олар кварталдар болгаш чыл планын күүседириңге мурнундан бөөр-ле мурнакчы ажылдап келгеннер. Ам раймаг чониуң чугула хереглел бараннарын өй-шаанда чедирип ап, дыштанылга хүнү болгаш чапсар чок ажылдап турар. Ол ышкаш, чоннуң хереглеллериң хандырар талазы-биле садыгжылар Федосенко, Третьякова, Голованова, хөй-ниитинин чемненилгезинин ажылдакчылары Яковлева, Шадрина олар ажылынга мергежип, чоннуң хүндүткелин чаалап ап турарлар. Бисте чеди садыгжылар «Совет садыгның тергиини» деп хөрек демдээ-биле шаннаткан.

Бистиң райпога ийи-үш чылдар мурнунда садыгжы кадрлар ажылга белен-не ызырымас, арагалаар, ажылынга харыссалга чок чоруктарны кылып турган хөй фактыларны билир бис. Ынчалза-даа садыгжыларның ортузунга кижизидилге ажылын улам-на экижиткенинин түнелинде, садыгжылар онаашкан ажылынга төлептиг ажылдап, харын-даа чаа-чаа мурнакчы аргаларны дуржулгаларлыг ажылдап турар апарганнар. Моңу бистиң садыгжыларның медерелинин бедээнинин херечизи деп санап турар бис. Ынчалза-даа чоннуң хереглеллерин хандырар талазы-биле бисте амдаа хөй четпестер туруп турар. Маңаа, чүүн-даа мурнунда, районнуң улетпүр комбинадының кылып бүдүрүп турар эт-хереклеллериниң эвээжин болгаш шынарының багайын демдеглээр херек. Столдар, сандайлар, кухня шкафтары, диваннар бисте улустуң хереглелин хандырып шыдавайн келген. Чамдыкта садыгга киирген ындыг эт-хереклеллерни далаш кадында, өл ыяштар-биле кылган болур. Оон ужун ындыг хереклеллер үр-даа болбайн бодунуң кылган ээзин шүүмчүлей бөөриниң ужуру ол. Оон ынай районнуң чамдык колхозтарында садыг, магазиннерниң бажыны бичии. Оларны бо чылын чаартып эде кылырының хемчеглерин алыр сорулгалыг бис.

Чедип алдынган чедиишкинге менээргенири хоралыг чорук болур дээрзин билир болгай бис. Ынчангаш бистиң райпо, оон бүү хуучулары 1961 чылда бараан саарылгазының чыл планын декабрьның чээрбинин бетинде долузубиле күүседир деп сорулганы салган. Пландан дашкаар 150 мун ажыг рубльдин бараан аймаан садарын хүлээнген. Ам-даа ийи чаа магазинни тутказ, ажыглалга киирер. Салып алган сорулгаларывыс улуг болгаш харыысалгалыг-дыр. Ынчангаш садыгжы бүрүзү, хереглел кооперациязының ажылдакчы бүрүзү бодунуң ажылынга бедик культураны чедип ап, чаа өзү-биле ажылдаары чугула.

Н. ПАНФИЛОВ,
Таңды райпозунуң баштаар черинин даргазы.

Парлаттынмаан чагааларның изи-биле

Бай-Тайга райпонуң Тээли суурда дежурный магазинниң садыгжызы Сандан Сержинин садыш алыкчыларның негелдезин тоон көрбес, оларга каржы чоруун илередип, көдээ корреспондент чагаа бижээн.

Редакцияның чоруткан материалынга ажылчы чоннар депутаттарының Бай-Тайга район Советининг күүсекчи комитединин харыылаанывыла алырга, Сержинин дугайында айтырыгны районнуң коллективинин хуралынга чугаалажып көрген болгаш көдээ корреспондентинин шүүмчүлелинде айытган фактылар шын болган. Бодунуң аажы-чаңында четпестерни үзүткаарын, садыш алыкчыларның негелдезинге дыннаңгыр болуп, совет садыгның ниити корум-чуруумун сагыырын Сержи хүлээнген.

Партия чаа улуг ажыл херектерже кыйгырып турар

Коммунистиг тургузуушкунга кайгамчыктыг рольду ойнаан турар болуушкуннар бистиң партиявыстың болгаш улузувустуң амыдыралында болуп турар. Колхозчу көдээниң миллион-миллион ажыл-ишчилеринге ындыг болуушкун болза Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң январь Пленуму болган. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле көрдүнген планнарның болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинин дугайында бүү эвилелдешкен республикаларның үдүртүкчуларының өгчеттарын ханыы-биле болгаш бүү талазы-биле чугаалажып көрген. Көдээ ажыл-агый хөгжүлдезинин, ажылчы чоннарның өскен негелделерин долу хандырарынга көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин, улам көвүдириниң үндезин айтырыгларын партия көрген.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущев Пленумга чүве чугаалаан. Ленинчи өзү-биле болгаш принципиалдыы-биле көдээ ажыл-агыйның амгы байдалын ол анализтээн, социалистиг экономиканың төттүнмес курлавырларын болгаш аргаларын көргүскен, аъш-чем продуктуларын база калбак хереглелдин бараннарын чүртка четчири-биле дүрген тургузарының боттуг орук-тарын бүү улустуң мурнунга ажыдып көргүскен.

ССРЭ-де коммунистиг никитилелдин тургузуушкунун калбартын чорудуп турар үеде СЭКП Төп Комитеди чыглын хуралдаан. Чеди чылдың улуг планын, Совет Эвилелинин бүдүрүкчү күштериниң чаа күчүлүг көвүрүүшкүнүнүң планын, экономиканың, культураның болгаш совет улустуң чаагай байдалын көдүрериниң планын СЭКП-ниң XXI съездизинин бадылаанындан бөөр үр эвес үе эрткен. Чеди чыл планын боттандырары дээш демиселдиг чорун турар үезинде ажылчын анги, совет тараачыннар күш-ажылчы маадырлыг чоруктун кайгамчыктыг үлегерин көргүзүп турарлар. Чеди чыл планының баштайгы ийи чылының иштинде үлетпүр продукциязын бүдүрерин 17 хуу улгаттыар дээ контроль чурагайларда көрдүнген турган. Херек кырында ийи чыл иштинде оон хемчээли 22,1 хуу улгаткан. Экономика хөгжүлдезинин ындыг шапның темпилери делегейде чангыс-даа күрүнеге турбаан. Ынчаарга бистиң үлетпүрүнүң эң шиитпирлиг адырлары металлургия, химия, нефть, энергетика эн-не бедик темпилер-биле хөгжүп турарын айтыры чугула.

Ажылчын анги-биле кады көдээниң ажыл-ишчилери база идепкейлиг демисежип турарлар. Көдээ ажыл-агый талазы-биле улуг программаны хүлээп алган СЭКП ТК-ның сентябрь (1953 ч.) Пленумунуң соонда колхозчу көдээге үндезин өскерлиишкиннер болган. Көдээ ажыл-агый хөгжүлдезинге сөөлгү чеди чылдың иштинде партияның болгаш улустуң кылган түүлү болза совет тургузугнун күчүлүг күжүнүн, социалистиг көдээ ажыл-агыйның төттүнмес аргаларының болгаш капиталистиг системадан социалистиг системаның улуг артык күштерининг херечизи болур-дур.

Бистиң көдээ ажыл-агыйывыс бодунуң хөгжүлдезинге кайы хире улуг базымны кылганын көөр дизе каш-ла чурагайларны алаарга четчир. ТК-ның сентябрь Пленумунуң соонда тараа бүдүрерин улгаттыар талазы-биле улуг ажыл чоруттунган. Совет улус маадырлыг чорукту кылган. Партияның кыйгырын өзүгаар кыска хуусааның иштинде 41 миллион гектар хур болгаш курукган черни андарган. Тараа бүдүрерин 1953 чылда 5 миллиард 36 миллион пуд турганындан 1960 чылда 8 миллиард 131 миллион пуд чедир көвүдедир арганы ол чорук берген. Тараа белеткели дыка улгаткан. Сентябрь Пленумунга чедир тараа белеткели 1,9—2 миллиард пудтан ашпайн турган болза, сөөлгү чылдарда чурт 3 миллиард пуд чедир, а чамдык чылларда оон-даа хөйнү садып ап турар апарган. Чижээ, 1958 чылда күрүне 3,5 миллиард хире пуд тараана садып алган.

Бүр чер аная салган акша-хөрөнгини кыска хуусааның иштинде дедир чаңдырганын болгаш күрүнеге чаа акша-биле 200 миллион арыг орулганы бергенин демдеглээри чугула.

Хөй чылдарның иштинде көдээ ажыл-агыйның эн-не чыдын калган адыры турган мал ажылы көдүрлүүшкүннүң оруунче база киргген. Эт болгаш сүт садып алышкыны чыл келген тудум-на өзүп турарындан ол көстүп турар. Ынчаарга ам эттн, сүттү колдуунда колхозтар болгаш совхозтар берип турар апарган. 1953 чылда күрүне ниитизи-биле 3,6 миллион тонна эттн, а 1960 чылда 7,9 миллион эттн садып алган азы 1953 чылга дөмейлээрге 219 хуу болуп турар. 1953 чылда 10,6 миллион тонна, а 1960 чылда 26 миллион 300 мун тонна сүттү садып алган азы 1953 чылга дөмейлээрге 247 хуу болуп турар.

Ол чедиишкиннерге өөрүбүшаан, оон-биле кады чүрттүн элээн районнарында көдээ ажыл-агыйның чугула адырларын хөгжүдеринче, тараайны болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрериниче сөөлгү ийи чылдарда кичээнгейни сулараткан турганын айытса чогуур. Оон түнелинде көдээ ажыл-агый продукциязының немелде өзүлдезинин темпилери, ылаңгыя 1960 чылда дыка кудулаан, ынчаарга элээн хөй продуктулар бүдүрер талазы-биле чеди чыл планында көрдүнген темпилерден дыка хожудаашкын болган. Чедип алдынган чедиишкиннерден бистиң ажылдакчыларывыстың чамдык кезээ сагыш оожургаан, менээргенген, а чамдык удуртукчулар ол чедиишкиннерден сулараан деп СЭКП Төп Комитединиң Пленумунун шиитпиринде болгаш эш Н. С. Хрущевтун чугаазында айтып турар.

Көдээ ажыл-агыйның продуктуларына ажылчы чоннарның улуг негелделерин өстүрген улуг өскерлиишкиннер чүртка болганын бөрымдаалап көөр болза, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерининг өзүлдезинин темпилерин кудулаңгыр чорукбиле каанчап-даа шыдажыр арга чок. Ол өскерлиишкиннер хамыктын мурнунда сөөлгү беш чылдарда Совет Эвилелинин чонунга 18 миллион ажыг кижи, оон иштинде хоорай чонунга 17 миллион ажыг кижи немей өскени-биле тайылбырлаттынып турар.

Оон ынай ажылчы чоннарның чаагай чоруун улам ынай көдүрер талазы-биле партия улуг хемчеглерни боттандырган. Чөөшкиннерни дүжүргени, чавыс ажыл төлевирлиг ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыттарга шалыны өстүргени, пенсияларны улгаттырганы, өске-даа хемчеглерни ап чорукканы ажылчы чоннарның орулгалары дыка улгадырынга чедирген. Беш чылдарның дургузунда бир чылга онаштыр алырга, ажылчы чоннарның орулгазы чаа акша-биле 24 миллиард 200 миллион рубль көвүдээн.

Колхозчуларның орулгалары база улгаткан. 1959 чылда колхозчулар колхозтарга ажылдаан ажылы дээш 1955 чылга бодааргa 2 миллиард 300 миллион рубльди хөйну алганнар. Оон-биле кады көдээ ажыл-агый машиналарынга, кывар чүүлге, артык көөктерге өртектерни чингедир дугайында СЭКП ТК болгаш чазак шиитпир хүлээп алганын барымдаалап көөр херек. Бир чылга онаштыр алырга колхозтарның камналгазы чаа акша-биле 887 миллион рубль болган турар.

Ажылчы чоннарның орулгалары мынчаар өскен турда, аъш-чем продуктуларынга, ылаңгыя эт, сүт, саржаг болгаш сүт продуктулары ышкаш продуктуларга негелде дыка улгаткан. Үлетпүр ажылчыннарының өг-бүлезин аралаштыр хынаанының сан-медээзин өзүгаар алырга, алды чылдың иштинде чоннуң кижи санынга онаштыр эттн хереглээри 42 хуу, саржагны —35 хуу, сүттү —74 хуу көвүдээн болган. «Хереглелдин ынчаар өскенинге» өөрүп турар бис. Ол дээрге социализм амыдыралда болганын айтып турардыр. Совет эрге-чагырга ажылчы чоннарга чүгле политиктиг хосталганы бергениниң эвес, харын улуг материалдыг чаагай чорукту бергенинин тодаргай хереченизи-дир» деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Ынчалза-даа ол чорук көдээ ажыл-агыйга онаа улуг негелделерни салып турар. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрери негелделерни кезээде мурнаан турар ужурлуг. Чүгле мындыг негелделерин бүрүү хандырып болур.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинде четпестерни, партия организацияларының көдээ ажыл-агыйны удуртур талазы-биле ажылдарының аргаларында четпестерни СЭКП ТК-ның Пленуму шынгыы шүүмчүлээн. Ынчалза-даа четпестерни шүүмчүлээри көдээ ажыл-агыйның улуг хожудаашкынныг байдалдарында болуп турган ТК-ның сентябрь Пленумундан ылаштыр ТК-ның январь Пленумунга четпестерни шүүмчүлээри бистиң социалистиг экономикавыстың көдүрлүүшкүнүнүң байдалында болуп эрткен. Көдээ ажыл-агый дыка хожудап турар боорга эвес, харын чүрт өзүп турар. экономика өзүп турар шак ындыг байдалдар тургустунганда 1959 болгаш 1960 чылдарда көдээ ажыл-агыйта херек кырында турган темпилерге бодааргa, хөгжүлдезинин дыка бедик темпилери көдээ ажыл-агыйта негеттинип турар болганындан партия көдээ ажыл-агыйның айтырыгларын ынчаар чидин-биле чугаалажып көрген. Четпестерни чидин-биле шүүмчүлевилиаан, колхозтарның болгаш совхозтарының төттүнмес аргаларын, көдээ ажыл-агыйның күчүлүг курлавырларын партия өттүр көрүп турар.

СЭКП Төп Комитединиң Пленуму көдээ ажыл-агый продуктулары бүдүрерин улам ынай улгаттырар дугайында улуг болгаш бүү талалыг программаны хүлээп алган. Ол программа бодунуң бүү утказы-биле көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинин темпизин шынгыы кедүрериниче болгаш ажылчы чоннарның соксаал чок өзүп турар хереглеллерин долузубиле хандырарынга эргежок чугула хемчээлдин-биле кезээде алыр арганы бөөр, мал ажылының эт, сүт, саржаг, дүк продуктуларын бүдүрерин дыка улгаттырар арганы бөөр.

Миллион-миллион гектар чаа черлернин суггарылгазын боттандырар төлээде, Таджикистанда Нурен гидростанцияны, Волга-Уралдың каналы, Волга-Ахтуба шынаазында комплексилиг тудуушкун, Куйбышев, Саратов областарда, Украинаның болгаш Россия Федерациязының мурнуу чүүнде суггарылга системазы ышкаш ындыг улуг гидротехникиг тудуушкуннарны тудуп тургускан турар. Сонгу чүүтүн Печора болгаш Вычегда хемнерининг суун Кама хемни дамчыштыр Волгаже чайын киреринин сорулгазы хүннүң айтырыы кылдыр салдынган, ол болза суггарылганы сайыраадырынга чиик өртектиг, электроэнергияны алырынга болгаш балык байлактыг Каспий далайның суунун чогуур деңнелин дыр, улустуң хереглеллерин долузубиле хандырарынга чүртка эргежок чугула продуктуларны кандыг-даа агаар-бойдустуг байдалдарда көдээ ажыл-агый чыл бүрүде алган турарын магадылаан турар кылдыр байдалдарны тургузар сорулганы партия салып турар.

Оны барымдаалаан СЭКП ТК-ның Пленуму миллион-миллион гектар черлерни суггарарының болгаш суглуг болдурарының делегеренгей программазын боттандырары ажыктыг деп көрген. **Кур черлерни шиңгээдип алганының ачызында бистиң чүртүвүс сөөлгү чылдарның иштинде чөөн районнарга он-он миллион гектар чаа черлерни тарылгага киирген. Ортааны Азияда, Россия Федерациязының мурнуу чүүнде, Поволжьеде, Украинаның мурнуу чүүнде, Закавказ республикаларында миллион-миллион гектар черлерни суггарылганың ачызы-биле тарылгага киирген турар.** Суггарылга болза көдээ ажыл-агыйның хөвен, рис, кукуруза ышкаш ындыг үнелиг продуктуларын четчир хемчээлдин-биле кезээде алыр арганы бөөр, мал ажылының эт, сүт, саржаг, дүк продуктуларын бүдүрерин дыка улгаттырар арганы бөөр.

Миллион-миллион гектар чаа черлернин суггарылгазын боттандырар төлээде, Таджикистанда Нурен гидростанцияны, Волга-Уралдың каналы, Волга-Ахтуба шынаазында комплексилиг тудуушкун, Куйбышев, Саратов областарда, Украинаның болгаш Россия Федерациязының мурнуу чүүнде суггарылга системазы ышкаш ындыг улуг гидротехникиг тудуушкуннарны тудуп тургускан турар. Сонгу чүүтүн Печора болгаш Вычегда хемнерининг суун Кама хемни дамчыштыр Волгаже чайын киреринин сорулгазы хүннүң айтырыы кылдыр салдынган, ол болза суггарылганы сайыраадырынга чиик өртектиг, электроэнергияны алырынга болгаш балык байлактыг Каспий далайның суунун чогуур деңнелин

ЧЕР АЖЫЛЫН САЙЗЫРАДЫРЫНЫҢ АРГАЛАРЫН АЖЫГЛААР

Январьны сөөлүреди чүве. Өвүр районнуң колхозчулары болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери чер болганга СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң материалдарын хайнымкын сагыш-сеткил, улуг сорук кириишкин-биле номчуп таныжып, чаа бедиткен хүлөөлгелерни ап, боттарында бар журлавырларның дугайын хурал-суглаага чугаалажып турганнар.

Колхозтарның чамдык сүт-бараан фермаларынга база өскен каш малчынарның аалдарынга бартыладым. Январь Пленумунуң материалдарын парлаан солуннарны малчынар база-ла аажок улуг сонуургал-биле танышканнар.

«Торгалыг» колхозтуң мурнакчы хойжузу Монгуш Быйма бажыңының ханазында көктөөш, азып алган солуннарынче көргеш, мынча деп чугаалаан:

— Партия Төп Комитединин январь Пленуму-даа шынгыы-ла болуп өткен-дир. Чугула-даа айтырыгларны чугаалашкылаан, күштүг-даа доктаал хүлөөп алган-дыр. Ылангыя өөш Хрущев дарганың чугаазы кежөө-ле-дир өвеспе. Көдөө ажыл-агыйда бар четпестерни Пленум чогуур үеинде илередип, айыткандыр. Ында айытканы ышкаш четпестер бистин районда чок деп болбас. Ылангыя Өвүрге чер ажылынче кичөөнгей кошкан чүве бо. Ажыглалга кирбейн чыдар суггаттыг, суггат чок кур болгаш курукган черлерниң кайызын ол дөөр боор.

Хойжуунуң бо чугаазы төп. Өвүрге чер ажылын сайзырадып болурунуң аргалары бар.

Өвүрге төрүттүнүп, аңаа өскен болгаш шаанда хуу ажыл-агыйлыг араттарның тарааны канчаар тарып, ону өстүрүп, ажаап ап чораанын база билир мен. Араттар суггат чок черлерге черле тараа тарывайн чораан. Эрте чазын-на олар бөлүглеп алгаш, буга унун довуракта эгелей бөөрлер. Хар аккан соонда Торгалыг, Чоза, Ирбитей, Хоолу, Улаатай хемнерниң ол-бо талазында ховуларда тараа шөлдеринче буга сугларын чайып бадырыптар. Черни суггаргаш, андарып кириптер. Тарааның чайны суггарылгазын ийи удаа чорудуп тургулаан. Агротехниктиг хемчегларни ынчан барымдаалаавайн турда-даа, суггарылганың ачызында күзүн багай эвес дүжүттү ажаап ап тургулаан.

Сөөлгү каш чылдардан бөөр-ле Өвүрге чер ажылын сайзырадырынче кошкак кичөөнгей салып турар дугайында хойжу Ыманың чугаазы черле шын. Колхозтар өөрөш эвес тараа культураларын тарыза-даа, оон суггарылгазынче кичөөнгейни көрүүдүр-ле сулараткан. Тарааны чазын тарып кааш, оон чайны суггарылгазын чогуур-биле кылбайн, аңаа-ла суггарган бооп ат чалап келген.

— Мен энир чылын Бызыдның көдөө ажыл-агый техникумунуң агрономия салбырын дооскаш, бо колхозка эрткен күзүн агрономнаан ажылдай кирдим. Келген дораан-на, тарааны арай-ла кезип ажаалак турда, колхозтуң тараа шөлдерин шуптузун кезип көргүзөн мен. Чайны суггарылганы ёзулуг кылбаны шөлдерден илдең болур чүве болду: суггау арыктардан кулак салгылаан, ынчар аскын бадырыптарга ол суг чаңгыс черни куду чире шаап алгаш-ла хап бады барган. Кургаг черлерин артырбайн ёзулуг суггарбаан. Суг акан черлериң тараазының сывы узун, чаагай, а суг четпөөн черлериң тараазы чолдак сыптыг, дүжүдү багай — деп, «Коммунизмче орук» колхозтуң агрономуу эш Кичээл-оол чугаалады.

Г960 чылда «Торгалыг» колхоз ниитизи-биле 310 га тараа культуразы тараап, күзүн оон бир газындан ортумаа-биле 5,6 центнер дүжүттү алган. Ол ышкаш, «Коммунизмче орук» колхоз 184 га тараа культуразын тараап, бир гадан 2,2 центнер дүжүттү алган. Бүдүрген продукция аңаа үнген чарыгдалдың орнун дуглап шыдавайн, харын-даа чамдыкта оон хөй болу бергилээр. Өвүрге агаар-бойдустуң болгаш хөрзүннүң байдалынга таарышкан, райончуттунган үрезинни тарывайн, чылдың-на янзы-бүрү сорттуг үрезиннерни эккелгеш, оларны хораннавайн-даа база чижек-норма чокка тарып турганының хараазындан чавыс дүжүттү ажаап ап турганының база бир чылдаганы ында. Ол ышкаш, тарылганың хуусаазын база барымдаалавайн турган. СЭКП ТК-ның январь Пленуму чер ажылын улам ынай хөгжүдери — эки үрезин ажылы чокка кандыг-да чедишкин чок болур дөөрзин айыткаш, чоокку чылларда өң эки шынарлыг райончуткан үрезиннерни тарыр сорулганы салган.

Районнуң колхозтарында көдөө ажыл-агыйның кончуг өөрөш санныг техниказы бар. Оларны часкы тарылгага белеткөөрин чылыг дүжүп көөрин манап турган өгелөөн. Колхозтарда септелге мастерскаяларының чогундан оларның септелгезин дапшын кылып турар. Көдөө ажыл-агый машиналары ажык дөөр адаанга чыда кыштаан.

Өвүрге чазын чылыг хаттар хадаап, черниң шыгын үндүр бусталдырып кааптар болганда, күзүн черни хөйү-биле андарарынче болгаш часкы шык базырышкынын кылырынче улуг кичөөнгейни салыр үе келген. Ол ышкаш хар ыыртыышкынын кылыры база эргежок чугула хемчегларниң бирөөзи. Хөрзүннүң структуразын (тургузуун) быжыглаар төлөөде аңаа хөй чылдыг сигеннерни тарып, тарылга өөлчештирилгезин чорутпушаан, хөрзүннү чемишчидериниң эргежок чугулазын агрономнар чугаалап турар. Тускай агроном эртемниг эштер Очур-оол «Коммунизмче орук», Санаа «Кызыл тук» колхозтарда клубтар эргелекчилеп турары, база агроном эртемниг эш Ондар райкүүскомнуң чоалаачызынга ажыддан турганы көдөө ажыл-агыйны чугулалап көрбейн турганының база бир херечизи болур.

Өвүрге мал чемнериниң тарылгазын калбартып, оларның чаагай дүжүдүн ап болур аргалар бар. 1960 чылда «Торгалыг» колхоз Ак-Чыраага, Чалаатының Сарыг-Хөлге 110 га кукуруза тараап, оон бир газындан-на ортумаа-биле 350 центнер ногаан чемни алган. Бир эвес кукуруза тарылгазын болгаш оон ажаалдазын агротехниктиг хемчегларнын негелдезин ёзугаар чорутканда болза, оон-даа бедик дүжүттү ап болурунуң аргазы бар турган. Бо чылын «Торгалыг» колхозтуң кукурузачылары кукурузаның бир газындан-на ортумаа-биле 400 центнер ногаан чемни алырын хүлөөгөн. Ол колхозтуң Коын-Терек база-ла кукуруза өстүрериңге таарымчалыг чер. Ында сугнуң улуг курлавырлары бар. «Коммунизмче орук» колхозтуң Улаатай база-ла кукуруза тарылгазынга таарымчалыг. Эрткен чылын ол колхоз кукурузаның бир газындан ортумаа-биле 200 центнер дүжүт алган. «Торгалыг» колхоз 1960 чылда 30 га турнепс тараап, ооя бедик дүжүттү алган. Ынчангаш аңаа чигир сөөклазын база тарып болур деп чүве билдингир-дир.

Мал чемнери сигеннериң тарылгазын Өвүрнүң колхозтары шуут чорутпайн турар деп чугаалап болур. Эрткен чылын «Коммунизмче орук» колхоз суданканы, могарны суггат чок черлерге тараап, эки дүжүттү алган. Бир эвес оларны суггаттыг черлерге тараан болза дүжүт оон-да эки болур ийик.

Өвүрде ажыглаттынмайн чыдар мун-мун га кур болгаш курукган черлер бар. Чүгле Дус-Дагда безин 10 мун ажыг га тараа шөлү ажыглаттынмайн калган. Улаатайда, Чозада, Торгалыг хемниң ол-бо талазында ховуларда, Ирбитей-Ажсында белен бугаларлыг, суггаттыг черлерге тараа тарываандан бөөр каш чылдар эрткен. Кара-Тал бугазын улам алгыдып, ол буганы оон-даа уламчылап каскаш, Торгалыг суун ынаар чайгаш, Көндейниң делгем кур ховузун ажыглалга киирер үе келген. Областың суг ажыл-агыйының эргелели Кара-Тал бугазының дозун эки быжыглап, ону алгыдып, сонгда улай казарынга техника күжү-биле дуза кадары негеттинип турар.

«Коммунизмче орук» колхозтуң девискээри — Мерге баарын куду Улаатай аксынче карак четпес улуг ховуу шөйлүп чоруй барган. Ол ховуже Мергениң суун бугалаарынга улуг бергедөөшкин чок. Мергениң суу улус ажыл-агыйынга ажыглал чокка Успа-Хөлче агып чыдар.

Өвүржүлерниң картофель болгаш ногаа аймааның талазы-биле негелдези улуг. Райпо чамдыкта картофельди болгаш ногаа аймаан өске районнардан сөөртүп, улуг чарыгдалды үндүрүп турар. Өвүрге ногаа культуралары үнмес дөөрзиниң кандыг-даа барымдаазы чок. Колхозтар өөрөш хемчөөлдиг черге картофельди тараап, эки дүжүттү ап турар. Картофельден аңыда ногаа культураларының тарылгазын колхозтар шуут чорутпастаан. «Коммунизмче орук» колхоз ийи чыл бурунгаар капуста олуткаш, оон багай эвес дүжүттү алган хирезинде-ле оон соонда ону тарывастаан. «Коммунизмче орук» колхоз район төвүнден үш километр черде. Бир эвес ол колхоз картофель, ногаа культураларын тараап, оон-биле район төвүнүң чуттакчыларын хандырып турган, колхозка улуг ажык орулганы киирип ап болур.

Ажыглаттынмайн чыдар кур болгаш курукган черлерни шингөөдип, суггарылганың журлавырларын чөп ажыглап турган, тарааны болгаш мал чемнерин, картофельди база ногааларны өстүрериңче угланган тодаргай практиктиг хемчегларни ажылдап кылыры—Өвүр районнуң байдалында өң-не чугула сорулгаларның бирөөзи.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунда Ондар Дамдын-оол колхоз тургустуганындан эгелөөш, ам үеге чедир хову бригадазында карак-кызыл ажылдап турар. Эрткен чылын ол 100 га черни суггат-биле хандырарынга киржип, чай дургузунда ол шөлдү хайгаарап көрүп, 2 катап суггарган.

Ол ам часкы тарылгага белеткенип, хову-шөлдерже өдек чедиринге киржип турар.

О. Дамдын-оолду чаңгыс удаа эвес шаннап келген. Оон ады колхозтуң хүндүлел самбыразында.

Чурукта: О. Дамдын-оол.
Фото О. САНДЮНУУ.

ЭКРАНДА АНЫЯКТАР

КИНО

Сөөлгү чылдарда ортумак школа дооскан оолдар, кыстарның оон ынайгы салым-чолунуң дугайында чурттуң киностудиялары өлөөн каш кино-чуруктарны тургузуп, ол теманы улам-на дамчыдып болгаш ханы уткалыг кылдыр көргүзөр сорулга-биле чаа-чаа фильмнерни үндүрүп турар. Бүгү тала-биле белеткелдиг, коммунистиг ниитилелдин аныяк тургузучуларын кижизидер дугайында Коммунистиг партияның айтымышкынын амыдыралга боттандырар херекке бистиң кинематографтарывыс оон-биле боттарының салыышкынын киириштирип турарлар.

Ленфильм киностудиязы «Кедилиг кижи» деп чаа уран-чечен киному кылып үндүрген. Ол кинону — чонга кызыгааржок барачы болурун аас-кежин кылдыр көрүп чоруур, бистиң хүннеривистиң маадырларынга турасхаатқан.

...Ортумак школага кады өөренип чораан оолдар, кыстар быжкан билигниң аттестадын алган. Сергей даг институдунге өөренип кирген. Павелди флотка шериг албаны эрттирери-биле келдирги берген. Леля медицина институдунга өөренири-биле хапкан. Бичизинден тура өөредилгеге чүгкүлдүг Иван Кондаковтуң салымчолу бир янзы шиитпирлеттинген. Иванның хоочулуг, кыраан адазы өлүп калган. Кырган иезилге болгаш дүнмаларынга дүзалаары-биле Иван Кондаков өөредилгезин оон ынай уламчылаар аргажок болган.

Иван Кондаков шахтага ажылдап эгелөөр. Ажыл үеинде кандыг-бир техника үрели бөөрге, ону дораан-на эдип каар оолду хөмүр даш шахтазының механиктери дораан-на эскерип каан. Удаваанда ында механиктериң дузазы-биле Иван Кондаков механика цегинге ажылдап эгелөөр. Чылдар эртип-ле турган, а Иван Кондаков даг институдунга заочно өөренип кирген. Удаваанда Иванның кады өөренип чораан ынак эжи Павел флот албанындан хаажып келир. Павел даг техникумунга өөренирин шиитпирлөөш, түр үеде шахтага ажылдап эгелөөр.

Бир-ле катап Иван Кондаков ажылдап каазы, эжи Павелди бажыңынга манап орда, ында шахта кээп дүшкеш, өлөөн каш даг-жылар мөчөөн дугайында мунгаранчыг медээ келир. Дүшкен шахтадан өлөөн каш ажылчыннарның амы-тынын ап, уштап алыр. Далайжы чораан Павелдиң магаболду безин тывылбайн барган, а оон мөчөөн шахтазының кырынга турасхаалды кылып каан.

Ол дүне Иван Кондаков удуваан. Аас-кежин чок таварыганың кол-ла чылдагааны — даг-жыларның ажылының механизастаттынмаанында дөөрзин Иван Кондаков билген. Ынчангаш хөмүр даш казыкчыларының аар ажылын чиигедир тускай машинаны чогаадып, кылып эгелөөн. Аныяк ажылчының чогаадыкчы күжүнге шахтаның сураглыг инженерлери безин бүзүревейн турган. Оон туржук чамдык адаарган кижилер Иван Кондаковтуң чогаадыкчы ажылынга бүзүревейн, хей черге артык кезектер, демир чарыгдап турар дөөш прокурорга билдиртип турар.

Ынчалза-даа Иван Кондаков хоочун механиктиң дузазы-биле чаа машинаны кылгаш, шенелдеге киирер. Ол магалыг чаа машинаның дугайын солуннарга бижип, даг-жылар коллективи Иван Кондаковка байыр чедирип турар. Оон соонда Иван хөмүр даш казар комбайнны чогаадып кылып, даг институдун чүгле кончуг эки демдектерлиг доозар.

Леля биле Иван онгу класска өөренип тура бот-боттарынга ынакшып чораан. А кажан Леля институт дооскаш кээрге Иван аңаа-ла ажылчын турган. Ынчангаш ол Иван Кондаковту эртем-биле чок деп чемелей көрүп турар. А кажан Иван Кондаков магалыг машиналарны чогаадып, алдар-сураглыг кижи апаарга Леля ам кээп оолче эглип келир. Ынчан Иван Кондаков далаш сеткилдиг Леляның ынакшылындан ойталап каар.

Келир үени бодаваа, чүгле думчуун боралаксаар Леляның ролюн артист Извицкая бо кинода эки көргүскен. Кинонуң кол маадыры Иван Кондаковтуң ролюнда артист Геннадий Нилов ойнап турар. Бо дөөрге оон кинога бир дугааргы ролю-дур.

«Кедилиг кижи» деп кино аныяк өскеннин, ылангыя үстүү класстарның өөреникчилерни коммунистиг ёзуга кижизидеринге улуг рольдуг.

Комсомол организациялары биле школаларның башкылар коллективтери бо чаа кинонуң дугайында чугаалажылганы эрттирип, көрүүнүлер конференцияларын чорудар болза, черле артык өөс.

Ч. ИРГИТ.

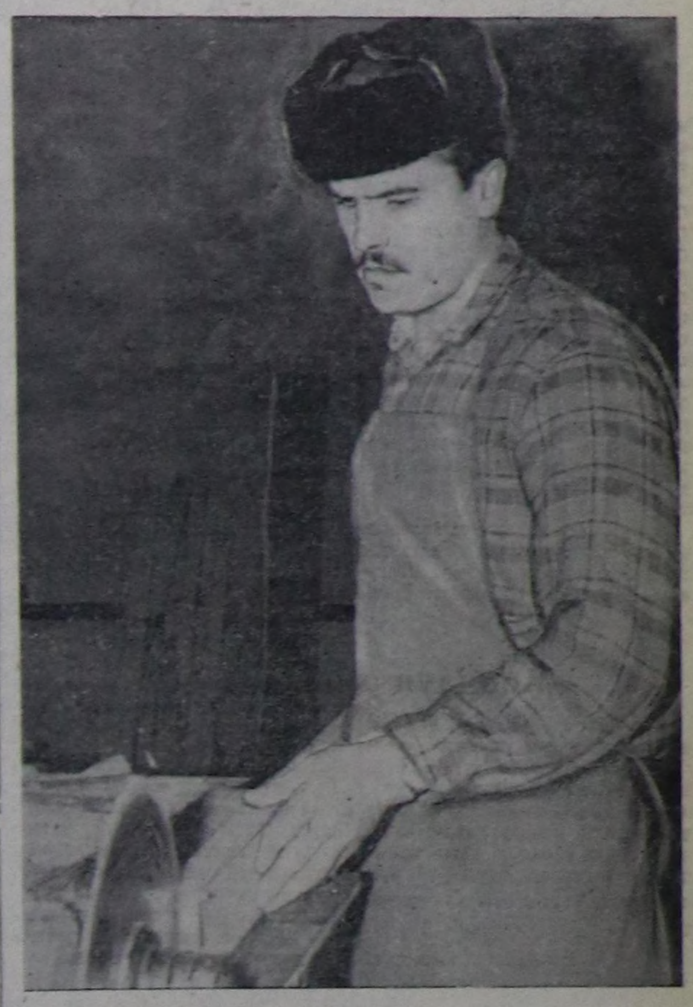

Кызылдың үлетпүр комбинадының чазаныкчызы Василий Позняков коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп ат дөөш демисешпишаан, бүдүрүлгеге бедик көргүзүүлерни чедип ап турар. Хүн бүрүнүң ажыл нормазын ол 125 хуудан кудулатпайн күүседи-дип келген болгаш партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дөөш чарышка киржип тура бедиткен чаа хүлөөлгелерни алган.

Чурукта: В. Позняков.
Фото А. Смагиннин.

Дески билигниң мергежилдери дөөш

Школаларны өде тургузар дугайында хөөйлуга дүүштүр өөредилгени ниитиге ажыктыг күш-ажыл-биле сырый холбаштырар талазы-биле салдынган сорулганы амыдыралга боттандырар дөөш областың хөй-хөй школаларының башкылар коллективтери күженишкиннинг ажылдап турар. Амгы үеде областа бүдүрүлге өөредилгиг 11 чылдың 15 школалары, сес чылдың 30 школалары бар. Бо өөредилге чылының эгезинде школага хары угда 79 мастерскаялар ажылдап эгелөөн. Олар янзы-бүрү станоктар, даараныр машиналар болгаш өске-даа эргежок чугула херекселдер-биле хандырылган.

Бүдүрүлге өөредилгиг класстар профессионалдыг өөредилгени болгаш бүдүрүлге практиказын колхозтарда, совхозтарда, бүдүрүлге черлеринде эрттирип турарлар. Бии-Хем районнуң Туранда бүдүрүлге өөредилгиг 11 чылдың ортумак школазының (директору Н. В. Селина) 9—10 класстарының өөреникчилери дески билигиг механизаторлар болгаш даараныкчылар болурунга өөренип, практиктиг болгаш теоретиктиг өөредилгени дуржулгалыг башкылар Жаботинский, Стариков болгаш Терентьев оларның удуртулгазы-биле чорудуп турар.

Чадаананың № 1 школазының 9—10 класстарының өөреникчилери дески билигиг механизаторлар болгаш малчынар болурунга өөренип турарлар. Шагаан-Арыгның № 1 школазының 9-ку клазының өөреникчилери чазанылганың мергежилин шиитөөдип алганнар. 9-ку, 10-гу класстарның өөреникчи уруглары даараныкчылар болурунга белеткенип турар. Ында мастерская эки дериттинген, ыыш болгаш демир-биле чазанырының, узанырының 11 станоктары, янзы-бүрү чазаныр херекселдер бар. Аңаа хары угда 38 өөреникчи ажылдап болур. 10-гу класстың оолдары СТС-тиң базазынга токарлар болурунга өөренип турарлар. Школаның дирекция чери (директору өөш Мареева) септелге-техника станциязы-биле дугурушкаш, өөредилге чылының эгезинде-ле өөреникчилерге ажылдаар черлерни хуваап берген. Олар практиктиг өөредилгени СТС-тиң мергежилдиг токары өөш Неделиннің дузазы-биле чедип ап турарлар.

Ынчалза-даа бүдүрүлге өөредилгезин организастап база оны чорудуп турарында улуг четпестер барын айтыр херек. Шагаан-Арыгның № 2, Чадаананың № 2, Самагалдайның болгаш өске-даа ортумак школаларның бүдүрүлге өөредилгелиг класстары мынчага дөөр колхозтарда, совхозтарда, СТС-терде ажылдаар черлери чок. Оон ужурунда өөреникчилер программа ёзугаар көрдүнген билигларни чедип албаннар. Чамдык колхозтарның, совхозтарның, СТС-тернің удуртукчуларын облкүүскомнуң эрткен чылдың ноябрьда болгаш бо чылдың февральда үндүрген доктаалдарын күүсетпейн турар. Ында базазынга бүдүрүлге өөредилгези чорудуп турар СТС-тернің, колхозтарның, совхозтарның удуртукчуларын профессионалдыг өөредилгени болгаш бүдүрүлге өөредилгезин эрттирер өөреникчилерни ажылдаар черлер-биле хандырарын болгаш техниканы, тускай эртемниглерни оларга быжыглап бөөрин даазкан. А чамдык школаларның дирекция черлериниң бүдүрүлгелер-биле харылаазы база багай.

Шагаан-Арыгның № 2 школазы бодунуң эргезинде 2 тракторну чедир ажыглавайн турар. Чамдык херекселдерин оорлап аппараннындан тракторлар ажыглал чок чыдар. Көдөө ажыл-агый машиналарының талазы-биле практиктиг өөредилгени көргүзүг материалдары болгаш трактор-машинаның херекселдери, кезектери ховар, кызыы кабинетте чорудуп турар.

Бүдүрүлге өөредилгиг класстарның, өөреникчилери чыл санында ийи чаңгыс школаларда эвээжеп бар чыдар. Чижөө, Чадаананың № 1 школазынга эрткен өөредилге чылында 2 тос класс турган болза, ам бо өөредилге чылында оон чүгле чаңгыс өн класс, азы чүгле 17 өөреникчи арткан. Чамдык районнарда өөреникчилерден мергежилдиг тускай эртемниглерни белеткөөринин перспективтиг планы чогунуң чылдагааны-биле олардан кандыг кадрларны белеткезе өскил деп чүвени школаларның удуртукчулары ам-даа билбес болгулаар. Оон ужурунда оларның шилип алган угланыышкыны дыка кызыы. Чижөө, Шагаан-Арыгның № 2 школазы дески билигиг механизаторларны белеткөөринин орнунга чүгле трактористер белеткен турган. 11 чыл школазын дооскан соонда амгы 9-ку классчылар трактористер-даа, комбайнерлер-даа, чоалаачылар-даа болурун чедип алыр херек.

Школаларда күш-ажыл кичөөлериниң канчаар чорун турарының дугайында чамдык түүлдерни база чугаалап болур.

Туран ортумак школазының 5—8 класстарының өөреникчилери күш-ажыл кичөөлерин школаның делгем, чырык болгаш эки дериттинген мастерскаязында эрттирип турар. Ында ыыш болгаш демир-биле ажылдаарының цехтери, машина өөренириниң болгаш ыыштың, демирнің 2—2 станоктары, өрүмнөөр станоктар, циркулярлыг хирөө база өске-даа херекселдер бар. Башкылар Жаботинский болгаш Столяров оларның күш-ажыл кичөөлин эрттирип турары солун болгаш деннели бедик.

Ол болгаш Чадаананың № 1 ортумак школазының өөреникчилери күш-ажыл кичөөлериниге школага болгаш интернатка ажыктыг түүлдерни кылып турарлар.

Оон-биле кады, бистиң школаларывыста күш-ажыл кичөөлери амгы үениң негелделеринге дүүшпейн турарын демдеглөөр херек. Өвүр районнуң Хандагайты ортумак школазының мастерскаязында (директору өөш Куулар) 3-ле верстак бар. Мастерскаяда 3 токарный станок, циркулярлыг хирөө четче ажыглаттынмастаан. Ол шуут дериттинмөөн. Өөреникчилериң кылган түүлдери чок. Улуг-Хем районнуң Арыг-Бажының (директору өөш Далбыр-оол) болгаш Чаатының (директору Монгуш Дакпай-оол) школаларында күш-ажыл кичөөлдери эрттирер херекселдер кончуг ховар.

Программаларны чамдыкта хажыдып турарының барымдаалары база бар. Чижөө, Суштуг сес чыл школазының күш-ажыл болгаш машина өөренириниң башкызы өөш Новиков 8-ки класстың өөреникчилеринге хоорай школаларының 9-ку клазынга эртер ужурлуг материалдарны башкылап турганы илерөөн. Школаларның дирекция черлери ындыг четпестерни болдурбас дөөш чогуур хемчегларни алыр херек.

Күш-ажыл кичөөлерин программа-биле дүүштүр эрттирер төлөөде, ортумак болгаш сес чыл школаларынга ыыш болгаш демир-биле чазаныр, узаныр мастерская (азы 2 цех), даараныр мастерская турар ужурлуг. Мастерская бүрүзүн хары угда 20—25 кижи ажылдаар кылдыр тургузары чугула. Чазанылганың янзы-бүрү херекселдериниң аңыда, мастерская бүрүзүнге 2-ден өскөн эвес токарь, өрүмнөөр база фрезер станоктарны, электри хирөөлерни белеткөөн турар. Мастерскаяны көргүзүг материалдары, кылыр ужурлуг түүлдериниң схемалары, чуруктарыбиле, өөреникчилериниң херекселдерибиле дерилер херек.

Өөредилге чылының артканы улуунарында школаларның дирекция черлери бүдүрүлге өөредилгезиниң болгаш күш-ажыл кичөөлериниң шынарын бедидери-биле оон башкыларындан негелдени улам күштелдирер ужурлуг.

Б. ШИМИТ,
Облонунуң инспектору.

Туранның № 1 ортумак школазында башкы В. Г. Жаботинский күш-ажыл кичөөлин бедик деңнелге эрттирип турар. Оон удуртулгазы-биле 6-гы класстың өөреникчилери соңгаларның, хаалгаларын тудаларын, сенчилерин база булуннарны, физика кабинединге херекселдерни белеткеп турар.

ЧУРУКТА: В. Г. Жаботинский слесарь кичөөлин эрттирип тур.
Фотозу В. Чапайкиннин.

кадагалаарынга кайгамчыктыг перспективаларны ажыдып турар.

Улуг перспективалыг айтырыгларны көдүрүп үнүрбүшаан, оон-биле кады Төп Комитеттің Пленуму «ам кол чүве чүл дизе, бо чылын болгаш чоонку чылдарда тараа, техниктиг культуралар, картофель болгаш ногаалар, эт, сүт болгаш өскедаа продуктулар бүдүрерин дыка улгаттырарынга бар аргаларны өң-не долузу-биле ажыглаарында болур» деп айыткан.

Көдөө ажыл-агыйның чугула продуктуларын бүдүрер талазы-биле боттуг онаалдаларны Пленумнуң шиитпирлеринде айыткан. Күрүненин негелделерин бүрүн хандырарынга чоокку чылдарда чыл бүрүде тараа садып алыышкынын 4 миллиард 200 миллион пуд чедир, а эштии 13 миллион тонна чедир, сүтү—50 миллион тонна чедир улгаттырган турарын чугула деп көрген.

Пленумнуң шиитпирлеринде болгаш өөш Н. С. Хрущевтуң чугаазында ол онаалдаларның бүрүн боттууа айыткан, колхозтарда, совхозтарда бар турар улуг журлавырларны ажыткан. Ынчаарга оларның иштинде өң колу болза чурттуң бүгү районнарынга дүжүттү бедидеринин күсели-биле болгаш ылангыя кукурузаның бедик дүжүттерин алырының күсели-биле тараа бүдүрерин улгаттырары болуп турар.

Чижөөлөөрге, 10,5 миллион гектар черде кукуруза тарып турар Украинага четчир ыыктыг чүгле 3 миллион гектар черни тускайлаан, аңаа гектар бүрүзүнге-ле 50 центнер кукуруза тараазын өстүрүп алыр болза, ол 900 миллион пуд немелде кукуруза тараазын берген турар. Бир эвес Россия Федерациязынга олла сорулгага чүгле 2 миллион гектар черни тускайлаан, гектар бүрүзүнден 50 центнер кукуруза тараазын алыр болза, ол 600 миллион пуд немелде тараана берген турар.

Гектар черден кукурузаның 50 центнер тараазын алган, турып болур бе? Ындыг дүжүттү чүгле көдөө ажыл-агыйның мурнакчыларының участоктарынга чедип алган турып болур эвес, харын колхозтарның болгаш совхозтарның улуг делгем черлеринге өстүрүп ап болурун дуржулга болгаш практика көргүскен. Төп Комитеттің Пленумунга көдөө ажыл-агыйның хөй-хөй мастерлери чүве чугаалааннар. Чыл бүрүде гектар черден кукуруза тараазын 50—60 центнерни болгаш харын 100 центнерни өстүрүп ап болурун олар боттуг чижектерге көргүскеннер. Тернополь область чурттуг Е. А. Долинюк, Киев область чурттуг С. Д. Виштак ышкаш колхозчулар гектар бүрүзүнден 115-тен 167 центнер чедир кукуруза тараазын каш чылдар иштинде улаштыр ап келгеннер.

Эт болгаш сүт бүдүрерин улгаттырарынга колхозтарның болгаш совхозтарның улуг курлавырларының дугайын херечилеп турар өөш эвес чижектерни көргүзүп турган. Ол курлавырлар дөөрге хамыктың мурнунда хаван болгаш куш эштери бүдүрерин бүгү хемчег-биле көвүдериниңде болуп турар деп ТК-ның Пленумунга айтып турган. Ону кылыр аргалар кызыгаар чок хөй.

Көдөө ажыл-агыйга ам-даа улуг материалдыг деткимчени көргүзер дөөш партия канчаар-даа аажок улуг күженишкиннерни үндүрүп турар. Көдөө ажыл-агыйга капитал салыышкынының улгадып турарын, тракторлар, комбайннар бүдүрери көвүдеп турарын үстүнде чугаалаан болгай.

Көдөө ажыл-агый министерствозу өөрөш тургустуунан болгаш колхоз, совхоз бүдүрүлгезин хөгжүдүрүнге эртемнин ролю улгадып турар, областарда болгаш районнарда дуржулга станцияларының четкизин быжыктырып турар.

Техника-биле, минеральдыг чемишчидилгелер-биле, көдөө ажыл-агый үүштериниң хоралакчыларынга улуг демисежир чепсектер-биле колхозтарны хандырар тускай каттыжыышкын тургустунган.

Мынчангаш көдөө ажыл-агыйның мурнунга салдынган чаа сорулгаларны боттандырарынга бүгү материалдыг болгаш организастыг аргалар тургустунуп турар. Ам кол чүве болза, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнде организастыг ажылды күштелдиринде, көдөө ажыл-агыйның хөгжүлдезинин хөрөө дөөш коммунистерниң база комсомолчуларның ролюн болгаш харыысалгазын бедиринде, колхозтарны болгаш совхозтарны, бригадаларны болгаш самбырларны эки удуртукчулар-биле быжыглаарында болуп турар.

Бедик дүжүт дөөш, ылангыада гектар черден кукурузаның 50 центнер тараазын алыр дөөш демиселге идепкейлиг киржиринче көдөөнің ажыл-ишчилерин партия кыйгырып турар. Партияның ол кыйгырышын деткиир болгаш кукурузаны өстүрери дөөш ажылды билдилии-биле ажылдап кириптер мунмун эки-турачылар тыпты бөөр. Партия организациялары, көдөө ажыл-агыйның органнары, көдөө ажыл-агыйның тускай эртемниглери ол эки-турачыларга бүгү таланың дузаламчызын көргүскен турары. оларны өөредири чугула боп турар. Башкылаарынга эртемденнер-биле кады бедик дүжүттерни өстүрериңге кайгамчыктыг дуржулгалыг кижилерниң ажылдаары чугула боп турар.

Пленумнуң шиитпирлерин өөренмишаан, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары колхозчулар болгаш совхозтарның ажыдаачылары ажыл-агыйда кандыг аргалар барын, бо чылын тараа, эт бүдүрерин кайы хире хемчөөлге улгаттырып болурун болгаш малдың кандыг хевирлерин, чежени өстүрерин бөөр аңаа чеже мал чеми хереглеттинерин ыяк тодарадып көрген турар ужурлуг.

Колхозтарга болгаш совхозтарга боттуг эвес хүлөөлгелерни чыгаар ындыг фактыларны болдурбазын партия негеп турар. Карак ажыттаар, мегелеп немөөр болгаш өске-даа ол ышкаш буужар чоруктарга удур шиитпирлиг демиселди чарлаан.

Хүлөөлгелер болгаш планнар боттуг, ынчалза-даа шыдаттынары-биле алдынган турар ужурлуг. Чиик чурттага дилөөр дөөш, колхозтарның болгаш совхозтарның бар аргаларынга ыракта-ла дүүшпес планнарны болгаш хүлөөлгелерни чогаадып кылыр ажылдакчылар ам турар магат чок. Ол хоралыг чоруккa удур демисежирин партия кыйтырып турар.

Колхозтарның болгаш совхозтарның мурнунга бөгүн хөй практиктиг база сонгаарлаттынмас сорулгалар туруп турар. Бедик дүжүттүң эки суурун тургузарын болгаш хамыктың мурнунда колхоз, совхоз бүрүзүнге сорттуг үрезиннерлиг, чемишчидилгелерлиг болурун, техниканы чогуур өйүнде септеп алырын, малды эки кыштагладырын бодаар херек.

Бо чыл—партияның болгаш чурттуң амыдыралында, коммунистиг тургузуушкунуң төөгүзүнде онза чыл болур. Октябрьның 17-де партияның XXII съездизи болур, ол съездиге СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелин дыннаар, партияның чаа программазын — коммунизмни тургузарының программазын чогаадып кылыр. Съездини чыылдырар дугайында медээни совет кижилер сорук кириишкин-биле уткааннар. Съездиге алдар болдурган социалистиг чарыш чуртта калбарып турар. Көдөө ажыл-агыйның ажыл-ишчилери ажылчын аңгы-биле кады болгаш оон деткимчези-биле көдөө ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин улгаттырарынга бо чылын чаа-чаа чедишкиннерни чедип ап, партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дөөрзинге бистиң үлүс идегеп турар.

В. ПОЛЯКОВ.

КУР-нуң станок тудуунуң үлетпүрүнүң чедиишкини

ПЕКИН. (СЭТА). Эрткен 1960 чылда Кыдаттың машина тудугжулары металл ажылдап кылыр 90 муң станоктарны бүдүрүп үндүрген. Хосталганының сөөлүнде чуртта тургустунган ада-чурттуң станок тудуунуң үлетпүрү чыл келген тудум-на бүдүрүлдениң хемчээлин көвүдедип, бүдүрүп үндүрер продукциянын номенклатуразын калбартып турар. Ылангыя сөөлгү чылдарда станок тудуу дүрген темпилер-биле хөгжүп турар. Эрткен чылын—КУР-нуң ийиги беш чылының үшкү чылында, чуртта станоктар бүдүрүлгези 1957 чылдыы-биле деңнээрге үш катап ажыг өскен, ынчаарда металл ажылдап кылыр чүгле 28 муң станокту бүдүрген турган.

Кыдатка улусчу эрге-чагырганың чылдарының дургузунда Уханьының аар станок тудуунуң заводу, Шэньяньда, Шанхайда, Цзинаньда, Гуанчжоуда болгаш өске-даа хоорайларда станок тудуунуң заводтары ышкаш станок тудуунуң үлетпүрүнүң ындыг улуг бүдүрүлгелери тургустунган. Моон-биле кады, ийиги беш чылдың чылдарының дургузунда, Тибеттен аңгыда бүгү можуларда болгаш автономнуг районнарда машина тудуунуң улуг әвес болгаш ортумак заводтары база хөйү-биле туттунган, олар металл кестирер болгаш металл ажылдап кылыр янзы-бүрү хевирлериң станоктарын бүдүрүп турар.

Кыдат хосталырының мурнунда станоктарны даштыкы чурттардан ап турган. Ам станоктарның янзы-бүрү хевирлерин бүдүрүп үндүрерин шингээдип алган. Ылаңгыя республикада агрегат станоктарның, автомат-станоктарның, янзы-бүрү хевирлериң тускай станоктарының бүдүрүлдези дүрген темп-биле көвүдеп турар.

Моолдуң ховуларында

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моолдуң ховуларында часкы тарылгага сөөлгү белеткелдер чоруп турар. Монцамэ агентилелдиң дыңнадып турарын өзугаар алырга, бо чылын күражыл-агыйлар тараа культураларын 274 муң гектар, а көдээ ажыл-агый каттыжыышкыннарны—91 муң гектар черге чажып тарыыр деп турар.

Эрткен чылдыы-биле деңнээрге, бо чылын республиканың трактор парыгы элээн өскен. Ам бо үеде техниканың септелгезин бүрүн доосхан.

Дүжүттү бедидер сорулга-биле күражыл-агыйларның ажылдакчылары болгаш көдээ ажыл-агый каттыжыышкыннарының кежигүннери шөлдерге хөй санныг чемишчидилгелерни төп турар. Чамдык күражыл-агыйларда гектар бүрүзүнге 25—30 тонна органиктиг чемишчидилгелерни ам безин төккен.

Румынияда часкы тарылга

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Румынияның мурнуу районнарында часкы тарылга эгелээн. Констанца болгаш Бухарест областарның элээн хөй коллективтиг көдээ ажыл-агыйлары баштайгы он-он гектар черлерге кызыл-тасты, суланы, чочак-тарааны, фасольду болгаш виканы чажып тараан. Чижээ, Констанца областың Майның ийизи аттыг коллективтиг ажыл-агыйның кежигүннери 130 гектар ажыг шөлге эрте чажар тараа—бобы культураларын тараан.

Чурттуң ховуларында тарылгабиле кады часкы чер андарылгазын, күзүн чашкан культураларның илииртээшкинин чорудуп, чаягаар бүткен болгаш химиктиг чемишчидилгелерни шөлдерде дыка хөйну төгерин организастап турар.

Патрис Лумумбаның адын тывыскан

СОФИЯ. (СЭТА). Бодунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш конго улустуң демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазының демдээ кылдыр, а ол ышкаш ооң национал маадыры Патрис Лумумбаның тураскаалын мөңгежидер сорулга-биле София хоорайның улус Соведи найысылалдың кудумчуларының бирээзинге Патрис Лумумбаның адын тыпсыр деп шиитпирлээн.

КНО-га Бирманың хомудалы

Бирманың чазаа Каттышкан Нациялар Организациязынга хомудалды чоруткан. Бирманың чөөн районнарында хөделип турар гоминданчыларга америк боо-чепсекти чанкайшичилер чедирип бээрин үргүлчүлеп турарынче кичээнгейни ол хомудалда көрүндүрүп турар.

Моон-биле холбаштыр, Бирманың чазаа болза февраль 15-те Тайваньдан ужудуп келгеш, гоминданчыларга боо-чепсекти октап берип турган самолётту Бирманың шериг-агаар күштериниң хыдыкчы самолёттарының андара адып бадырганын сагындырып турар.

Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң дыңнатканы-биле алырга, ол хомудалда Бирманың девискээринче «сагыштыы-биле кылып турар өжээнниг шургуушкуннарга» шиитпирлиг удурланыышкынны илергейлээн.

Кариб далайда шериг өөредии

ГАВАНА. (СЭТА). Пренса Латина агентилелдиң корреспондентизиниң Панама хоорайдан дыңнатканын өзугаар алырга, АКШ-тың чепсектиг күштериниң өөредилгезин чамдык латин-америка чурттарның шериглериниң киржилгези-биле Кариб далайның районунга март 1-ден 4-ке чедир чорудар деп турар. Өөредилгениң чарлаттынган темазы — халдап келир «агрессиядан» Панам каналының зоназын «камгалаары» болур.

Президент Жанио Куадростуң шиитпирин өзугаар, Бразилия ол өөредилгелерге киришпес.

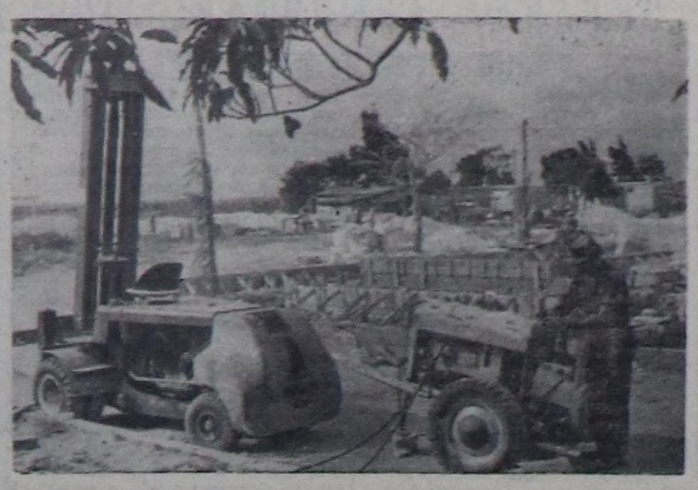

Куба Республика. Матансас можуда Куба-Либре кооперативте тудуг.

Фото В. Володкиниң. СЭТА-ның фотохрониказы.

Лаоста тулчуушкуннар

ХАНОЙ. (СЭТА). Сала-Фукун районда үймээнчилериң шериглери Луан-Прабанның болгаш мурнуу чүк талазынче—Вьентьянның талазынче чаза таварыырын калчаалыы-биле оралдажып турар. Ынчалзажок оларның бүгү-ле оралдажыышкыннары чазак шериглериниң болгаш Патет-Лаонуң күштериниң күштүг удурланыышкынынга таваржып турар.

«Лаостуң үнү» радионуң дыңнадып турары болза, февраль 21-де чазак шериглери Сала-Фукундан соңгу талаже бурунгаарлаарын оралдашкан үймээнчилериң колонназын дезип үнер ужурга таварыштырган. Фусунг камгалал черже угландыр шавар халдаашкынны кылган колоннаның хуу-салымы база-ла ындыг болган.

Хундүс чазак шериглериниң кезээ Сиенг-нцан районга чоруп орган таиланд шериглериң ротазын үзе кирген. Аткаарлаар үеэинде таиландылар 16 ланчыы бооларын каггаш барганнар.

Үймээнчилер аъш-чем болгаш окчемзек талазы-биле берге байдалга таваржып турар дээрзин радио база дыңнаткан. Үймээнчилерге аъш-чейни чедирген самолёттарны чазак шериглери боолап турар, ооң ужурунда ол самолёттар чүүктерин дужур октавайн дедир ужудуп чоруп турарлар. Патет-Лаонуң шериглериниң отрядтары бүгү-ле оруктарны үзе кирген төлээде, үймээнчилер өскээртен хандырылганы алыр аргазы мырыңай чок болган.

Патрис Лумумбаны өлүрген дугайын „Орор“ солуннуң бижээни

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижтиң «Орор» солуну Римде бодунуң корреспондентизиниң барыын-герман лейтенант Герд Арним-биле кады кылган тайылбырын чоокта чаа парлап үндүрген. Герд Арним Чомбенин даштыкы легионунга шериг албанын эрттирген. «Патрис Лумумбаны каяа, кажан, кым өлүргенин билир мен» деп Герд Арним медеглээн.

Патрис Лумумбаны январь 18-те 14 шак 30 минута турда, тодаргайлаарга, ону Леопольдвильден Элизабетвильге эккелгениниң даартазында-ла өлүрүп каан чүве деп Герд Арним чугаалап турар. Патрис Лумумба-биле кады ооң ийи соратниктерин—камгалал министри база аныяктарның болгаш спорт хөрээнин талазы-биле министр Морис Мполону, конго сенаттың даргазы Жозеф Окитону өлүрген.

Арнимниң сөзүн өзугаар алырга, Лумумбаны араатанзыг өзу-биле өлүргенин мынчаар үүлгеткен:

«Лумумбаны таңныылдап чораан солдаттарның бирээзи чүк машинаның кырынга олурган Лумумбаның бажынче шашкан, ооң сөөлүнде чушкуузунче боолапкан, таңныылдарның командылакчызы бельги капитан Марсель Рюи хол боозу-биле Лумумбаның бажынче ылавылап база боолаан.

Лумумбаны өлүреринiң мурнунда ону кадыг-дошкуну-биле эттеп-эриидээн. Лумумбаның кулаандан болгаш думчуундан хан төктүп турган. Лумумбаның карааның шили чок, сегел салып чүлүп каан чораан.

Арнимниң херечилеп турарын өзугаар алырга, Патрис Лумумба, Мполо, Окито оларның мага-бодун чүк машинаазынга салып алгаш, Катанганың чоогунда шериг лагеринче аппарган. Оларның мага-бодун оортан Каото көдээ суурга эккелген. Ол суур Каминадан ырак әвес турар. Ол суурнуң кыдыынга оларның мага-бодун январь 19-туң эртенгиниң 4 шак турда хөөп каан.

Шериг лагеринче турган мээн отрядым, өлүрткеннерни доп-дораан хөмер деп Чомбениң берген дужаалын өзугаар хөделип турган бис деп Арним чугаалаан.

Арним бодунуң амы-тынын камгалап алыры-биле Катангадан дезип үнген, чүге дээрге, Патрис Лумумбаны өлүрген дугайында «дыка хөй үүлдерни» ол билир. Лумумбаны өлүрген черге чедир ону таңныылдап чораан 13 солдаттарның 4-түн Чомбениң айтыышкынын өзугаар боолап өлүрген, а өскелери база-ла ындыг хуу-салымны манап турарлар. Бельги капитан Марсель Рюи кара бажында чыдар болгаш Төрээн чуртунче ээп чанары чегей-ле боор».

Мулай Хасан Марокконуң хааны болган

ЛОНДОН. (СЭТА). Ызыгуур салгаан Мулай Хасан Марокконуң хааны болган.

Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Рабаттан дыңнадып турарын өзугаар алырга Мулай Хасан, II Хасан ат-биле хааннап киришкен.

БИСТИҢ КАЛЕНДАРЫВЫС

УЛУГ АКЫН ДЖАМБУЛ

(Төрүттүнген хүнүнден бээр 115 чыл болганына)

Казах черниң чаяан-салымныг акыннарындан (шүлүкчү ыраажыларындан) Джамбул Джабаев шыллгарап үнген. Ынчангаш Джамбул казах улустуң улуг акыны, улусчу шүлүкчүзү кылдыр бистиң чурттуң бүгү улустары санап турар.

Джамбул 1846 чылдың февраль 28-те Семиречьеге көшкүн ядыы өг-бүлеге төрүттүнген. Ол бичиизинде-ле хөгжүмнү, ырны хандыкшылдыг сонуургаар турган. Джамбул 12 харлыында домбрачы (допшулууржу) болу берген, а 14 харлыында бодунуң ырлары-биле амыдыралга херектиг чүү-хөө тыптынар апарган.

Казах акыннарның чогаатпышаан ырлаар марғылдааларынга аныяк шүлүкчү тиилекчи болуп чораан. Ол маргылдааның киржикчилериниң шүлүкчү салым-чаяан, өткүт болгаш тывынгыр угаан, хөгжүмчү мергежид негеттинер. Джамбулдуң чогааткан ырлары байларга болгаш чарыыкчыларга хөөнү чок чорук синиккени-биле онзаланып турган. Дарлаачыларның ' каржы-дошкунун, харам багын, чижек-чилбизин ол лидими-биле сойгалап илередип чораан. «Сен тодуг, а өскелер аштаңгы-дыр. Сээн кежинни олар союп шыдавас деп бодава»—деп байларны Джамбул киленизээшкин-биле ырлаар чораан.

Чоргаар болгаш хээлилетпес ыраажының үнүн соксадыр дээш чагырыкчылар бар-ла шаа-биле оралдажып турганнар. Джамбул истепсүрдүрүп, чүве чединмес түрегделге таваржып чорза-даа, аалдарны кезип, бодунуң ырларын чонга ырлап берип чораан. Ооң ырлаан черлеринге чон дыка хөй чыглыр болгаш ооң ыр ырлаан черлери чонга байырлал ышкаш болур турган. Ол үениң дугайында ол мынча деп бижээн:

Көргенивис—ажыг, түрег, караңгы дүн,
Көргүзери—кинчи, кымчы, чыда чорду.

Бисти байлар ыттан дора көрүп чорду.
Бисти олар караңгыга түдүп чорду!

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тиилээн үеде, сураглыг акынның хары чеден ашкан турган. Ол өөрүшкүлүг үениң дугайында Джамбул мынча деп чугаалаан: «Мени долгандыр амыдырал хайныгып келген, мээн ең дээре ырларымга ырлап чорааным алдын дүш ышкаш амыдырал хайныгып келген. Бодумнуң чаа күжүм, күзел-соруум хайныгып келгенин билип кааш, домбрамны холумга алдым. Аныяксып келгеш база-ла ырлап эгелээн мен. Долгандыр көөрүмге, аажок билир ховуларым таныттынмас апарган. Чээрби харлыг аныяк оол ышкаш аалдарны кезий хап, чаа амыдыралды хей-аъттыг, изиг күзел сорук-биле ырлаан мен».

Чуртталгазының сөөлгү каш чылдарында Джамбулдуң чогаадыкчы ажылы онзагай үре-түннелдиг болган. Акынның чогаалының хаара тудар үүлү улам калбарган. Улустарның найыралының дугайында, Пушкин болгаш Руставели дугайында ырларны, «испан акы-дуңмаларга», «Кыдат улуска» деп чогаалдарны чогааткан.

1936 чылда «Правда» солунга Джамбулдуң «Мээн Төрээн чурттум» деп шүлүглели парлаттынып үнген. Казах акынның чогаалдарын Совет Эвилелиниң бүгү улустары номчуй берген. Ооң чогаалдары ажылчы чоннарга социализм тургузарынга дузалап турган. Казах ССР-ниң Дээди Совединиң депутады, Сталинчы шаңналдың лауреады Джамбул назылап кырый берген хирезинде-ле амыдыралының сөөлгү хүнүнге чедир домбразын холдан салбаан. Ооң «Күш-ажыл дугайында ыры», «Улустарның найыралының дугайында ыры» болгаш өске-даа чогаалдары ниитиге калбаа-биле сурагжып нептерээн.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Ленинградтың маадырлыг камгалакчыларынга чоруткан ооң патриоттуг шүлүү улуг күш-биле бүгү чуртка чаңгыланып, тиилелгеге күчүлүг кыйгырыг болган.

Тываның чогаалчылар организациязын тургузарынга холбаштыр 1942 чылда болган хуралдан Джамбулга чоруткан чагаада мынча деп чугаалап турар:

Чырык хүн дег чаагай совет чуртуң,
Магаданчыг улуг чедиишкинин,
Чыргалаң дээш демисешкен чоннуң
Маадырлыг улуг тиилелгезин
Алдын хылдыг допшулуурга каккаш,
Алгап-йөрээп мактаан ырлакчы
Аржай-буурул Джамбул ирей сеңээ
Алтай таңды ажыр изиг байыр!

Джамбулду тыва араттар үжен чылдардан бээр билир апарган. Ооң чамдык чогаалдарын ол үеден бээр тыва парлалгага очулдуруп үндүрүп келген. Ооң чогаалдарының чыылдазын тыва дылда тускай ном кылдыр база парлап үндүрген. Ооң чогаалдары улусчу болгаш чидиг уткалыг, уран чечен чоруу-биле тыва чогаалчыларга салдарлыг үлегер-чижек болуп турар.

Казах улустуң улуг акыны, улусчу шүлүкчүзү Джамбул Джабаев 99 харлыында 1945 чылда мөчээн, а ооң чогаалдары хөй национал ыг совет улустарның чечен чогаалының алдын фондузунда кирген.

Совет Конституцияны йөрээген сураглыг ырында Джамбул мынча деп турар:

Хоор чонну өөртүп турар улуг хоойлу,
Ховуларны үнүшчүткен чаагай хоойлу...
Арат чонга агаар-бойдус байлактарын
Ажыгладып бараалгаткан күштүг хоойлу...
Чуртувустуң улустарын төрелдештир
Шуптувуска дөмей эрге берген хоойлу...

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВИЧ ГЕ

(Мөчээнинден бээр 130 чыл болганына)

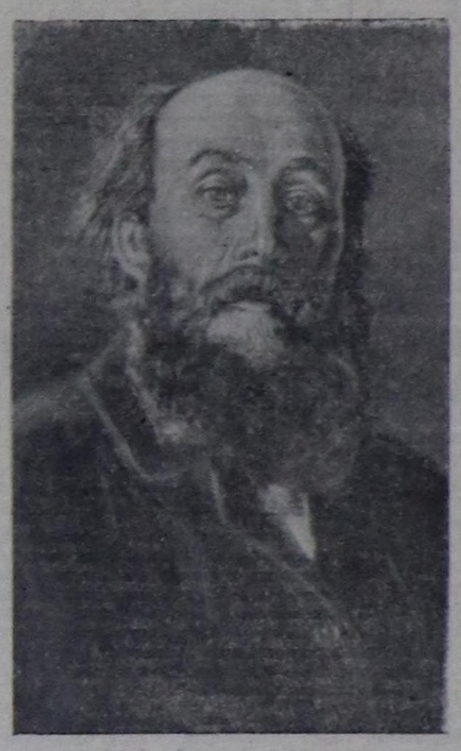

Николай Николаевич Ге 1831 чылдың февраль 27-де украин помещиктиң өг-бүлезинден төрүттүнген. Чурукчу бодунуң өөредилгезин баштай Киевтиң гимназиязындан, а сөөлзүреди университединден эгелээн. Ол удавайн Петербурттуң университединче шилчээн, ынчалза-даа аңаа база үр болбаан. Биче чажындан тура-ла чурулгага ынакшылы ооң күзел-бодалын хайныктырып эгелээн. 1850 чылда Николай Николаевич чурулга Академиязынга өөреникчилеп кирип алган.

Боду чымчак сеткилсагыштыг болганындан ол Академияга бүгүдениң ынакшылын чаалап апкан. Өөредилгезинге улуг чедиишкиннерлиг болуп, Ге 1857 чылда Академияны алдын медаль-биле доозуп үнген.

Н. Н. Ге-ниң чогаадыкчы чуруктарының темалары янзы-бүрү. Ол төөгү-биле холбашкан чуруктарны, портреттерни, бойдус чурумалдарын чуруп кылгылаан.

60 чылдарның төнчүзүнде Ге көжүп чоруур чурук делгелгезиниң эштежилгезин организастаарынга идепкейлиг киришкен. Эштежилгениң баштайгы делгелгези 1871 чылда ажыттынган. Ол делгелгеге Н. Н. Ге бир-ле дугаар бодунуң чурааны «Петр I бодунуң оглу Алексей Петровичини байысаап турары» — деп чуруун киириштирген. Ол чурук улуг чедиишкиниг болган. Кижилерниң аразында болган дүшкүүрлүг драманы чурукчу ханызы-биле көргүзүп шыдаан.

Петр I бодунуң оглунуң өскерликчи-саттыныкчы чоруун бадыткап турар документилерин көргүзүп, элээн ширинн байдалдыг олурар. Ыржым. Ширээзинде олурар Петр I Алексейниң арныынче чаза көрүпкен. Демгизи узаа берген, арган, арны куу тос-дег, холдарын сула салып бадырыпкан, карактарын шала шиийпкен турар. Ооң бүгү мага-бодунда хедер, хорадаан шырай илдеи. Петр чүгле бодунуң уун салгаар оглун чидиреринден' туржук, харын күүненинг эрге-ажыын саткан өскерликчини—бодунуң төрээн оглун өлүрүп кинчилээрин чуруктан билип алырын Ге көргүзүп шыдаан.

Амыдыралының бүгү дургузунда Ге портрет чуруурунга ынакшылын черле кагбаан. 1867 чылда Ге Италияга бодунуң ынак чогаалчызы А. И. Герцен-биле ужуражы бергеш, ооң кайгамчык ханы психологтуг портрет чуруун чураан. Караңгы-дүмбейге удур демиселге бодун бердинген чалбыыштыг революсчу-демократтың чаагай овур-хевирин Ге чуруп көргүскен.

1882 чылда Ге Л. Н. Толстойбиле танышкан. Ол үеден-не оларның аразында ханы найырал эгелээн. Ге Л. Н. Толстойнуң портредин биске артырган. 1894 чылда ол кайгамчык чурукчу чок апарган. Ынчалза-даа Н. Н. Ге XIX вектиң ийиги чартыының алдарлыг чурукчуларының бирээзинге санаттырып арткан.

Боодалга маргылдаазы

Кызыл хоорайда ДОСААФ коллективтери Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң оюнга алдаржыткан бордалга маргылдаазы чоруткан. Аңаа 14 коллективтерден 20 командалар киришкен.

Маргылдааның түннелинде: биргиче черни—ДОСААФ-тың область комитединиң (50 ок-биле 447 санны), ийиги черни—Кызылдың № 2 школазының (саны 425), үшкү черни—пединституттуң (саны 408) командалары эвлээн.

Маргылдаага киришкен адыгжы спортчулардан № 2 школаның эш Манзанов он ок-биле 94, ДОСААФ-тың область комитединиң адыгжылары эштер Кузнецов—91, Верпекина—90 саннарны ап, тиилекчилер болган.

Тиилээн үш командаларга хоорайның ДОСААФ комитединиң дипломун, а шылгаан адыгжыларга шаңнал бижиктер тывыскан.

Амгы үеде хоорайның ДОСААФ коллективтери март 8-ке алдаржыткан хөрээженнер командаларын организастап турар. Боодалганың маргылдаазы март 1-ден 8-ке чедир болур.

Н. МАЛОФЕЕВ.

1961 чылда Болгарияның экономиказы

Болгарияның Улус Республиказының Улустуң хуралының 1960 чылдың декабрьда болган IV онза сессиязы бистиң чуртувустуң экономиказының хөгжүлдезинде чаа улуг тиилелгени демдеглээн. 1960 чылдың улус ажыл-агыйының планын күүсеткениниң түннелинде, Болгарияның Коммунистиг партиязының VII съездизиниң директивалары-биле 1962 чылда чедип алыр деп тодараттынган хөгжүлдениң деннели чедип алдынган. Чижээлээрге, үлетпүр продукциязының ниити хемчээ 1957 чыл-биле деңнээрге, 1962 чылда 60 хуу көвүдээр ужурлуг турган, а 1960 чылда ол 63 хуу четкен. Ниити продуктуның хемчээ каттыштыр 1962 чылда (1960 чылдың январь 1-деги деннелгелиг өртектерге) 100 миллиард лев болур ужурлуг, а 1960 чылда безин ол 99 миллиард лев болган ийикпе, тодаргайлаарга, барык бүрүн чедип алдынган. Ынчангаш, үшкү беш чыл (1958—1962 чылдар) хуусаа бетинде—3 чылда күүсеттинген. Бо болза Болгарияның Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының чедип алган улуг тиилелгези болур.

Республиканың улустуң хуралы 1961 чылда күрүне планын бадылаан. Ол болза социализмче орукта чаа чугула базым болуп турар дөрткү беш чылдың (1961—1965 чылдарда) бирги чылының планы болур. Улус ажыл-агыйының планы чуртту улам ыңай индустриализастаар дугайында партия биле чазактың шиитпирлеринге үндезилеттинип чогааттынган. Планда кол-ла сагыш салыышкыны чуруттуң чиг-эдинде ажылдап турар, бүдүрген продукциязы чуртта-даа, даштыкыда-даа чедиишкиниг сайчиг-эдин чөп ажыглаарын, чоннуң хереглелдерин улам-на долузу-биле хандырарын болгаш экспортту алгыдарын барымдаалап чогааткан. Шил болгаш шаажаң үлетпүрүнүң продукциязы 34,7 хуу көвүдээр. Пөс-таавы үлетпүрүнге продукциянның шынарыыче онза кичээнгейни угландырар.

Амданыг аъш-чем үлетпүрүнүң продукциязының хемчээ 1960 чылбиле деңнээрге, 1961 чылда 8,5 хуу өзер. Ооң-биле кады, эът-колбаса кылыгларын бүдүрери 20,7 хуу, ногаа консерваларын кылыры—21,9 хуу, вино кылыры—30,6 хуу, брынза кылыры—10 хуудан хөй көвүдээр. Бастың амданыг аъш-чем үлетпүрүвүс сөөлгү чылдарның дургузунда элээн чедиишкиннерни чедип алган, ооң продукциязы даштыкы рынокта, ылаңгыя социалистиг чурттар-биле садыглажылгада быжыг черни чаалап алган. Ол чедиишкинни быжыглаар болгаш калбартыр төлээде, продукцияның шынарын улам-на өжидери болгаш ассортиментини калбартыры көрдүнүп турар.

1961 чылда улус ажыл-агыйының планы республиканың көдээ ажыл-агыйының мурнунда чаа сорулгаларны салган. Чер болгаш мал ажылының продукциязының ниити хемчээн (1960 чылдың январь 1-деги деннелгелиг өртектерге) барык 27 миллиард лев чедирер деп төлевилээн. Көдээ ажыл-агыйның чамдык кол-кол продуктуларын бүдүрери мынчаар өзер (натура-биле алырга): тараа—барык 2 хуу, тараа чемиштер—чижек-биле 14 хуу, таапкы—барык 39 хуу, чигир свёклазы—барык 10 хуу, помидор—чижек-биле 42 хуу, виноград — 50 хуу, эът—10 хуу, сүт—чижек-биле 17 хуу, дагаа чуургазы—9 хуу өзер.

Дыка хөй чугула агротехниктиг хемчеглерни чорудары көрдүнүп турар. Чурттуң суггаттыг тарылга шөлү 750 муң гектар чедир өзер, ол болза 1960 чылга бодаарга, 17 хуу көвей болуп турар. Тарыттынып турар черниң гектар бүрүзүнге 130 килограмм минералдыг чемишчидилгени кылыры планнаттынган, ол болза 1960 чылга бодаарга, 13 хуу хөй. Көдээ ажыл-агый ажылдарын моон соңгаар механизастаарынга, агротехниктиг хемчеглерни чогуур хуусаазында болгаш бедик деннелге чорударынга көдээ ажыл-агый 1961 чылда 6.000 ажыг чаа тракторларны алыр, а чуруттуң бүгү трактор парыгы (115 аът күжүнге деңнээрге) 45.850 машиналарлыг болур. Комбайннарның саны 9.500 чедер, трактор андазыннары 31.000 болур.

Үлетпүрү хөгжүдеринге 1961 чылда 7,6 миллиард, тодаргайлаарга, эрткен чылдаазындан хөй левти үндүрүп берген. Ол акша колдуунда-ла энергетиканы, химия болгаш хөмүр даш үлетпүрүн, кара болгаш өңнүг металлургияны, машина тудуун болгаш металл болбаазырадып кылыр үлетпүрү хөгжүдеринге кирер. Ол капитал салыышкыннар чаа бүдүрүлге күчүлерин чогаадып кылырын болгаш национал объектилерни тударын хандырар, олар чылдын-на тудуушкунга кирер. Оларның аразында бирги черни чылда миллион тонна прокат күчүлүг Кремиковкаларда металлургия комбинады эвлээр. Чуртта эне улуг ол тудуушкун болгар-совет мөңге болгаш бузулбас найыралдың чаа демдээ болуп турар. Улуг-улуг үлетпүр бүдүрүлгелери база туттуйар.

Чуруттуң көдээ болгаш ыяш ажыл-агыйын хөгжүдеринге 3,3 миллиард левти бээри көрдүнгеи. Ол капитал салыышкыннар канчаар чарыгдаттынарыл? Элээн хөй акша-хөрөңгини мыңдыг адырларга берип турар: көдээ ажыл-агыйны механизастаарынга—722 миллион, узун назылыг ыяштар олуртурунга—421 миллион, малдың баш санын көвүдедиринге—316 миллион, ыяш ажыл-агыйынга — 225 миллион лев акшаны үндүрер деп турар.

Улус ажыл-агый планында транспортту улам ыңай сайзырадырынче улуг кичээнгей салдынган. 1961 чылда транспорт 870 миллион лев капитал салыышкыны ажыглаар ужурлуг. Ооң иштинден барык 500 миллион лев транспорттуң шимчээр составын көвүдедиринге, барык 200 миллион лев—демир оруктарны техника талазы-биле эде кылырынга (орукту ийи шугумнуг кылырынга, электрижидеринге) чарыгдаттынар.

Бистиң чуртувус Болгарияның Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле социализмче орүктап чайгылыш чок чоруп орар. Совет Эвилели биске акы-дуңманың дыка улуг дузаламчызын көргүзүп турар. 16 чылдың дургузунда Болгария ССРЭ-ден барык 11 миллиард лев түүнүт чээлини алган. Амгы үеде Совет Эвилели биске 810 миллион рубльдиң үзүн хуусаалыг чээлизин берип турар. Партияга болгаш чазакка баштаттырган бүгү болгар улус акы-дуңманың ак-сеткилдиг дузаламчызын көргүзүп турары дээш, совет улуска, ооң чазаанга ханы өөрүп четтириишкинни илергейлеп турар.

Үшкү беш чылды хуусаа бетинде күүседиринге дыка улуг күш-ажылын киирген Болгарияның Улус Республиказының ажылчын аңгызы, тараачыннары—кооператорлары, күш-ажылчы интеллигенциязы боттарының патриоттуг болгаш ,интернационалчы сорулгаларын күүседир херекти бүгү-ле күш-биле эгелээр болгаш чуруттуң бүдүрүкчү күжүнүң улам ынайгы көдүрлүүшкүнүн чедип алырлар.

Профессор ПЕТКО СПИРКОВ.
София хоорай.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Кыланаааш идикчигеш» — 11.30 шакта; «Самдаранмай» — 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; биче залга: «Оожум Дон», 2-ги кезээ — 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кобра» деп сулчээ» — 11.15, 1.15, 3.15, 5.15 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кырган ирей болгаш далай» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35,24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарьның болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт киллистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура - амыдырал киллистериниң 37-13, иштихи информация киллизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС 00670. Чагыг № 417. Культура эргелелиниң типографиязы